

ЖИВИЗ

840/КК/
7-50

ӘЖИ-ШЕЗ

(Таңламалы шығармалары)

НӨКІС
„ҚАРАҚАЛПАҚСТАН“
1994

84 кар 1
Ә 50

Әжинияз. Таңламалы шығармалары.
Нөкис:—Қарақалпақстан—1994. 116 бет.

Қолыңыздағы қарақалпақ әдебиятының классиги, бабамыз Әжинияздың таңламалы шығармалары ұллы шайырымыздың 170 жылдық мерекесіне арналып шығарылып отыр.

Баспаға таярлаған және редакциялаған:

Ибраһим Юсупов—Өзбекстан және Қарақалпақстан халық шайыры.

Хусниддин Ғамидов—Өзбекстан ғалымдар академиясының хабаршы ағзасы.

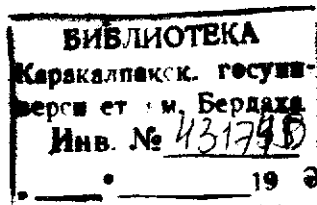
ХАЛЫҚ МУҒЫН, ИНСАН ӘРМАНЫН ЖЫРЛАҰШЫ ШАЙЫР

*Дүньяда Зийүардек дәртли киси йоқ,
Бийдәртлердиң аның билеи иси йоқ.
Ялғаншыда зәрре көңил хошы йоқ,
Мәзи тықыр-тықыр тили болмаса,*

Әжинияз

Хәр қандай халықтың белгилі бір заманларда оның кеуіл дәртілерін иләхиде сөз шеберлиги менен жырлаушы, оның миллий муңларын жан күйдирип муңлаушы шайыры болады. Қанша дәуір арадан кешкенде де халқы оның қосықтарын ұмытпай, хәр сөзін нанның ұсағындай қастерлеп, ядында сақлайды, атадан балаға өткізіп барады. Оның қосықтарын еситкенде ямаса оқығанда инсан кеуілі ләззетке бөленіп, „қайта бастан гөне дәрті қозғалып“, өмир сүріуге хәуеси артады, рухында бір жигер пайда болып, қыялына қанат питеді. Халық оған тил тийгиздирмейді, Өйткені бул шайыр халық жүрегінде рухый сулуылық тымсалына айланған. Әжинияз әне сондай шайыр болды.

Егерде Бердақты өткендеги қарақалпақ әдебиятының ең бийік шыңы десек, бул оның дәретінушілигиниң кең және терең халықлығында; заман және тарих дауылларына мәрлік көкірегін ашып, қорланған мийнеткеш халқының азатлығы үшін гүреслерде оны рухландырыушы идеялық көсем болуында; шығармаларының терең демократиялық күшінде.

ISBN—5—8272—1546—5

Ал енді Бердақтың бұл ұлдылығы өзіннің даңқлы заманласы болған Әжиниязды Ұасла көйленкелемейді. Асқар таулардың бийік шыңдары бір-бирине сая салып, күннен тасаламайды. Сол дегендей, екі үлкен талант бір заманда, бір топырақта жасап, екеуі бір халықтың сәйлер тили болған шайырлар. Лекин олар өз ана тилинің көркемлік байлығын, дидұарлығын хәр бири өзінше ұслап тутты. Яғный айтқанда, хәр бир үлкен шайырдың өз жолы бар. Усы нәзерден қарағанда, Әжинияз қарақалпақ поэзиясында инсан кеулинің нәзік кубылысларын, арзыў-әрманларын, қайғы-хәсиретин, ашықлық сезимлерин түрли саққа жүгіртип, көркемлік гүлине бәлеп жырлаўшы лирикалық қосықтың шебери болды.

* * *

Әжинияз Қосыбай улы, нзертлеўши алымлардың мағдұматларына қарағанда, 1824-жылы Таллық дәр-ясының жағасында, тарийхий Бозатаўға сыбайлас ашамайлы-қыяғлар отырған ауылдардың биринде орта халлы дыйқан хожалығында дүньяға келген. Болажақ шайыр дәслебинде ауылындағы Хожамурат ийшанның мешитинде саўат ашады. Соңынан бұл зейинли баланы туўысқан дайысы соркәлли Елмурат ахун өз қолында тәрбиялайды хәм оқытады. Ол киси жас Әжиниязды Хийўаға алып барып, Шерғазы медресесине оқыўға берген.¹

Ертеректе Шерғазыда Мақтымқулы да оқығаны мәлим. Хорезмли алымлардың тастыйықлаўына муўапық, Әжинияз оқыўды Қуғлымурат ипақтың медресесинде питкерген. Сонылықтан оның дийўалына Әжинияздың естелиги ушын мәрмер ләўха орнатылды.

Әжинияз шайырлықта Зийўар тақаллуси (лақабы) менен қосықлар жазған. Шайыр 1878-жылы дүньядан өтип, өз туўылған мөканында Қуўсырық (Сейтек ийшан деп те жүритиледи) зўлинесине қойылған.

Шайырдың өмир тәғдирине, шайырлығына күшли тәсир қылған кубылыслар ўатан айралығында, елинен ўақта дәрбадарлықта жүриўлерине байланыслы болды. Көбинесе оның қырда, қазақ арасында болыўлары шайырдың өмир тарийхында хәм дәретиўшилигинде терең из қалдырған.

Ол заманларда халық хәзирги Қазалы әтирапларын „қыр“ деп, қарақалпақ, Хорезм ойпатын „ой“, „астырт“ деп жүргизген. Қырдағы көшпели шарўа қазақ байлары, мырзалары ойдағы елдерден, көбинесе тили, турмыс тәрзи өзине жақын болған қарақалпақ арасынан талып илим саўатлы адамлардан молла жаллап ала туғын болған дейди. Жалланған моллалар ерте бәхәрде кетип, гүзде қәрежетли, көкли болып елге қайтатуғын еди. Ерте бәхәрде жаз жайлаўға шыққан шарўалар моллаға көбинесе ел шетирегине „жолым үй“ тигип берип қоятуғын болған.

Қырға Әжинияз да (соңлары Аббаз шайыр да) барып турған. 1977-жылы Қызыл Ордада Қарақалпақ мәдениятының күндери өтип атырғанда атақлы дыйқан, Социалистлик мийнеттиң туңғыш қахарманларының бири Ибрай аға Жақаев ушырасыў шағында айтқан еди: „Бизлер эзелден тығыз қатнасықлы бир туўған халықлармыз, Әжинияз бенен Қыз Менештиң айтысын мен бала гезден көп еситкенмен. Мырза Қожбан заманында табынның күшли шарўа байы болған, оның туқымлары хәзир де бар. Ол бай және сал-сери киси болған. „Қожбанның қалпақ молласы“ деген сөздің мәниси, ол өзиниң мешит қәуимине қарақалпақтан молла тутқан да оны ат-тон берип сыйлап, той-мерекелерде қасынан қалдырмай алып жүрсе керек. Тама Мырза Қожбанның нағ-

¹ Қ. Байниязов. Әжинияз шайыр хәққында, . . . Жас ленинши, 1975-ж. 12 август

шысы болған. Елдегі үлкен бір тойда Қожбан өзинің акын молласын Қыз Меңеш пенен айтысқа салады. „Мен елинияздың молласыман ғой, қой, уят болар“ деп Әжинияз жалтарса да, мырза Қожбан оны айтысуға мәжбүрлеген дейтуғын еді ғаррыларымыз“.

Бұл айтыс соңғылығында қазақ хәм карақалпақ арасында кең таралып кеткен. Оның бир үлгиси 1878-жылы Ташкентте шығып турған „Түркстан ўалайты“ газетасында басылған. Ал енди Әжинияздың 170 жыллығына шығарылып ағырған бул китапқа айтыстың Шоманайдан Аяпберген шайырдың баласы Реймберген жазып алған үлгиси жиберилип отыр.

Әжинияздың елден шетлеп көп жүриўлерин айырым изертлеўшилер шайырдың қалыңлығы бир түнде жоғалып кетип, мойнына қун түсер болған, жас Әжинияз „қыз тири, оны таўып келемен“ деп, қырға кеткен деген әңгимеге байланыстырады. Халық айтса қалпы айтбайды деген, бәлким бул да болған ўақыя шығар. Шайырдың „Шықты жан“ деген муқаллесинде сол ўақыяға ишарат ететуғын: „Алты сан алашты гездим, тапмадым намыў-нышан,, „Тапмадым махбубымнан гезип жаҳанды ҳеш хабар“, „Ақылы-хуўшырм кетти излеп ол залымның духтарын“ деген сөзлер бар. Солай да, шайырдың өмир тәғдириңде оны аўыр рухый ҳалатқа ушыратқан, ўатан сағынышына гириптар еткен ең баслы ҳәдийсе Бозатаў трагедиясы болғаны гүмансыз.

Шайыр жүрегин аўлақ дүз, қула даланда самалдың өтинде өсип турған, ықлар панасы жоқ жекке түп дараққа мезгетсе болалы. Даўыл хәм боранлар оған бир соққықпай өтпейди. Ол тыныш жасаў, ықлаў, шөлиркемеў, жабырқамаў мүмкиншилигинен жаратылысында махрум етилген. Сол дегендей, шайырдың рухый өмири халық тәғдири менен түйесинирдей өтлесип кеткенде ғана, заманның тарийхий тебиренислерине сетемшил сезимталлық пенен жантаса алғанда ғана, жаны жәбир-

денип, гүңиренип толғанғанда ғана Әжинияздың қосықларындай шығармалар туўылады. „Бозатаў“ буның айқын мысалы.

„Бозатаў“ды әдебиятшылар әдетте „поэма“ деп атайды. Өйткени, онда избе-из сүүретленген сюжетлик мазмундағы ўақыя болмағаны менен, киши көлемли шығарма болса да, онда бир халықтың жаўгершилик апатынан басына түскен қайғы-хәсиреттин, рухый жан азабының оғада анық сүүретлемеси бар. „Бұлбил ушып, қонған“ ўатан айралығы, реймсиз жаўызлық азабы, арманлы жүрек шері, ат алдында әсир түсип баратырған „гүлпақлы углан“ лардың, „көзи кунхар“ қыз-жәўанлардың ели менен еңиреп хошласып баратырған муңлы даўыслары қулағына гал-тал еситилип турады. Карақалпақ халқының ең атаклы миллий қосығына айланған „Бозатаў“ дың намысын да Әжинияз өзи шығарған деседи.

Тарийхта „Қонырат көтерилиси“ деп аталатуғын, 1859-жылы жүз берген қайғылы ўақыяның ишинде Әжинияз өзи де болғанлығы жөнинде еске түсириўлер халық ядында сақланған. Буну „Бозатаў“ шығармасының өзи де тастыйықлайды. „Душпанлар жәбиринен кетермен болдым“, „Бенде болып түстим, қолым шатылды“, „Зийўарың хошласар кадириңнен билип, Көзини яшартып, бағрини тилип“ деген сөзлерди бул ўақыяның ишинде тиккелей өзи болмаған шайыр айтпаған болар еди.

Бенде болып түсип, қолы шатылып байланған әсирлер арасында Әжинияз да кеткен. Бозатаўдағы Молла Пирым қаласын (дөгерегине ор қазылған әпиўайы бекнис қорғанын) алып, елди талап, әсир алып кеткен Атамурат ханның атлы нәкерлери бозатаўлы қызларды, балаларды, жигитлерди Мешхеп хәм Техранға дейин апарып сатады. Ал Әжинияздың шайыр хәм ахун-улама екенлигин билип Мақтумқудының қосықларын саз даўысқа салып айтыўларын тыңлап, азап

етеди хәм ат-тон сарпайлап, елине қайтыўға рухсат береди деген рәуйят бар. Бирақ ели-халқынан айра түскен, рухы ада болмас азапланған шайырдың нағыз дәрбадар өмири енди басланады.

Бұлбилди зар етип шайда гүллере,
Мәжнүндек айдабән шөлден-шөллерә,
Несийбим көп шашып ғайры еллерә,
Шөплеп болдым десем, тамам болмады.

Әжиниязда ұатанды сүйиў хәм ұатан айралығы, сағыныш сезимлери басқа шайырларға қарағанда нағыз күшли. Ол ұатан сағынышына қәлем тебиренткенде, хәттеки сүглимеклер „жылына үш ирет мийўалап“, „қырында қызарып пискен геўиреклер қаўындай мазалы жемиске“ айланады. Ол хеш қайда өз елинің қызларындай сулыў қыз-жаўан, өз елинің жигитлериндей ғошшақ жигит „таба алмайды“. Жас әўладтың ұатан сүйиў, азаматлық сезимлерин тәрбиялаўда Әжинияздың қосықлары оғада бақалы қадрият болып табылады. Шайырдың жаслық дәўран, ашықлық ҳақындағы қосықларының сулыўлығы хәзирги заман жасларын да мафтун қылмақта. Олардың көбисине мархум композитор Әбдирейим Султанов хәм басқа да сазенделеримиз пәкизе намалар шығарып, хош ҳаўаз қосықшыларымыз, бақсыларымыз оларды бәрхәма сүйип айтады. Нәжимаддин Мухамадинов тәрепинен дәрестилген биринши туңғыш қарақалпақ миллий операсы „Әжинияз“ уллы шайырдың рухынан илхамланып жазылған гөзал шығарма болып табылады.

* *

Әжинияздың шайырлығын, өмир тарийхын изертлеў, қосықларын жәриялаў бойынша туңғыш мағлыўматлар Н. Дәўқараев, Қ. Айымбетов, О. Кожуров, тарийхшы

алым П. Ивановтың қәлемине тийисли. Олардан кейин Б. Исмаилов, М. Нурмухамедов, С. Ахметов шайыр Т. Жумамуратов, А. Каримов, С. Камалов, Р. Қосбергенов, К. Худайбергенов хәм басқа да изертлеўшилер өз мийнетлеринде Әжинияз ҳақында пикирлерин айтқаны бар. Шайырдың өмири хәм шығармалары жөнинде Қ. Байниязовтың көп ғана жаңа мағлыўматлары дыққатқа ылайық. Соңғы ўақытларда Әжинияз шығармаларын үйрениў бойынша К. Мамбетов, А. Муртазаев, жас алымлар Б. Генжемуратов, Г. Дәўлетова хәм басқалар мақалалар жәриялады.

Әжинияздың қосықларын дәслеппе жазып алып жыйнаўшылар арасында С. Мәўленов хәм Ш. Хожаниязовтың хызмети инабатлы болды. Олардың жыйнағанлары 1940-жылы „Қарақалпақ халық творчествосы“ деген жыйнақта шыққан еди.

Ал енди шайырдың бираз шығармалары ески қолжазба күйинде жетип келгенлери бар. Буларды хәм Бердақтың ески қолжазба шығармаларын оқып, жәриялаўда, классик поэзиямызда күншығыс әдебий дәстүрлеринин синисиў тарийхын изертлеўде алым Хусниддин Хамидовтың хызметлери оғада саўаплы ис. Сөздин ийни келгенде, уллы шайырымыздың мийрасын бақалаў хәм оны басып шығарыўдағы даўам етип киятырған олкылықлар жөнинде айта кетким келеди. Бул бойынша биз, әдебиятшылар хәм алымлар, Әжинияздың шығармаларын шөп-шардан тазалап, шайырдың өзиниң қәлемине мансуб қосықларын таза күйинде халыққа жеткизе алмай атырмыз. Әсиресе оның соңғы 1988-жылы хәм 1993-жылы шыққан жыйнақларында Әжинияздың шайырлық тәбиятына үш қайнаса сорпасы қосылмайтуғын, көркем шығарманың талабына ҳасла жуўап бермейтуғын қосықсымақлар басылып жүрипти. Бул қосықсымақларда көркемлик жоқ болып ғана қоймастан, оларда әдеп-икрам, уллы шайырға гән бийик мәденият, сығайлықта жоқ. Мәселен, „Сөйтип, сениң,

ақ жүзиңнен сүйсем де, бәнт болған ашыққа жүрек,
жаным бар." дегенди қалай түсінеміз? "Ақ тамақ,
қыпша бел сүйикли ярым, инқарым, дилбарым неге
келмеді?" дегендей бийәдеп, көркемлігі жоқ сөз жы-
йынтығынан туратуғын нәрселерди оқыған адам, оны
баспаға таярлаған, кітап етип шығарғанларға ынжы-
лады әлбетте. Ямаса, "Бул жерде көп еди ноғай шә-
хәри, оларды жоқ еткен орыс қәхәри" дегенди Әжи-
нияз айтты дегенге ким исенеди? Шайырсымақ биреу-
лер "мынау Әжинияздикі, мен халық аўзынан жыйнап
келдим" деп әкелген самтықларды шайырдың топлам-
ларына қосып отыра беретуғын, көркем сөзди айырып
парыкламайтуғын бир қанша алымларымыздың зейніне
тийсек те, буны айтпасақ болмайтуғын шығар деймен.
Өйткени, бул қаслында әдебиат таныу илимимиздің
эстетикалық талғамымыздың сайызлығынан дәрек бе-
ретуғын жағдай.

* * *

Тоталитар режим идеологиясы дәуиринде Әжинияз-
дың шайырлық мийраслары да әдеуир қысым көргени
мәлим. Оны "үлкен шайыр, "Бозатау" поэмасы жақ-
сы шығарма, ол муҳаббатты жырлаған шайыр" де-
гендей көтермелегени менен, шайырдың уламалығын,
руханийлығын партиялық идеология жақтырмайтуғын
еди. Сонлықтан оның исми шәрифлери де мәңгилес-
тирилмеді. Бердақ пенен Әжинияздың миллийлик,
оқымыслылық жақларын ашып бериуге тырысқаны се-
бепли даңқлы әдебиатшы алымымыз Нәжим аға Дәу-
қараев қатты қуудаланып, рухый азапланыу ақыбетинде
өмирдек мезгилсиз көз жумды. Бийғарезлик, рухый
еркинлик дәуири басланған қәзирги жаңа заманда ғана
ишқе салынған демлер жаздырып, мәдений мийраслар,
миллий кадриятларымыз ҳаққындағы ҳақыйқатлық жүз
көрсәтип атыр. Халқымыздың теберик шайыры болған

Әжиниязды жәмийетшилгимизге толық мәнили тул-
ғасында танытууда бул еркинликтен дурсы пайдала-
ныуымыз ҳәм уллы шайырымыздың рухын шад етиуи-
міз лазым.

Ибраһым Юсупов
Өзбекстан ҳәм Қазақалпақстан
халық шайыры

14-октябрь 1994-жыл.

КӨНЛИМ МЕНИҢ

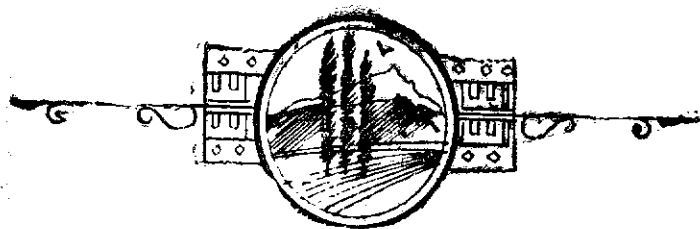
ға беглер көнлим жетим,
Ашылмас думана мегзер.
Бир басымдағы ҳәсиретим
Гирдаблы уммана мегзер.

Өмиримниң қасри йықылған,
Ығбал кәсасы төкилген,
Хатсыз, қәлемсиз шекилген
Бир әжеп деўана мегзер.

Дәртимниң жоқ ҳеш даўасы,
Бузылды көнлим Хийўасы.
Үмидиўар инсан дүньясы
Шәўкетсиз дәўрана мегзер.

Арзыўлар көзгүси сынған,
Суўлар әсбек болып тынған,
Жетим көнлим байғуш қонған
Бир көшки--әйўана мегзер.

Ашық—ярсыз, бүлбил—гүлсиз,
Кийик—шөлсиз, сона—көлсиз,
Зийўар айтур, йуртсыз—елсиз,
Адам бир дийўана мегзер.

ЙОҚТЫ

әйле ҳа, бүлбил зибаным,
Еки келур заман йоқты.
Кетер бир күн шийрин жаным,
Бу сөзимде гүман йоқты.

Жан бир гүлдур солур олса,
Әзрайылдин хабар келсә,
Жаның тәниндиң айрылса,
Андын өзге яман йоқты.

Кимлер ашық болып өтти,
Кимлер мақсудына йетти,
Қара жер бәршесин йутты,
Ялған дүнья қойан йоқты.

Өзини билгән қыз-уғлан
Ойнап күлип сүрер дәўран,
Бәрше бул дүньяға меҳман,
Ҳеш ким тири қалан йоқты.

Мен әйлесем бир-бир баян,
Паний ермиш ошбу жаҳан,
Искендер, Рустәми дәстан,
Ол хәм тири йурән йоқты.

Дүньяны йыгнаған Каруй,
Аны хәм йер йутты бир күн,
Өгер инсан дүркин-дүркин,
Хеш ким тулга болан йокты.

Ким анадан ялғыз туўса,
Меҳрибан ғамхор йок болса,
Алған яры жаман болса,
Андын тамуғ-зиндан йокты.

Яман олсалар зүриядын,
Шықмас дүньяда хеш атын,
Болмас хасла көңил шадын,
Бул сөзимде гүман йокты.

Үриксе башдин дәўлетиниз,
Кетер иззет-хүрметиниз,
Билгил, артар мийнетиңиз,
Шындур, сөзим, ялан йокты.

Йигитлер күлип шад олуң,
Ушбу сөзге мани берин,
Шады хуррам болып күлиң,
Хеш ким мунда қалан йокты.

Өтти Юсуп хәм Зулайха,
Хури ғулманыў Мәлийка,
Аңа ашық болан Хәмра,
Бәри тири йурән йокты.

Ақтым дәрьядек йош урып,
Сөз үстине сөз ашурып,
Шүкир ҳаққа қол қаўшурып,
Бу көңлимде гүман йокты.

Зийўар көңли дәрди әләм,
Сөзләсәм шығар дәмбәлем-
Мәна сөздиң башқа, эгам,
Хеш нәмәрсә берән йокты.

ЕЛЛЕРИМ БАРДЫ

орасан елимди, Қожбан, бизлерден,
Қалпағы қазандай еллерим барды.
Қәте шықса кешириңлер сөзлерден,
Қытай, Қоңырат атлы еллерим барды.

Жайлауым—Үргениш, арқасы - теңиз,
Жауырыны какпақтай маллары семиз,
Рухсатсыз бир-бирине салмас из,
Бирликли Қоңырат еллерим барды.

Табылады излегеннің кереги,
Көлинде бар қасқалдағы, үйреги,
Қуулары, ғазының пүтин бүйреги,
Дүнъяның аңлары көлимде барды.

Өтирикти ырас етип айтпаған,
Туұры жолдан бас кетсе де қайтпаған,
Нәмәхрәмди хасла жоддас тутпаған,
Аты қарақалпақ еллерим барды.

Сөйлегенде шекер етер өзінди,
Көргенде биймағрур етер өзінди,
Бахары тойдырар еки көзінди,
Ләйли, Зуләйхадай қызлары барды.

Сүйрик саўсағында периўза жүзик,
Беллери қыналған бир қысым нәзик,
Хәр қолында алтын, гүмис билезик,
Салланып мәс гезен қызлары барды.

Атқа шыққан ашамайлы,—қыятта,
Қолдаулы, мүйтениу,—барлық қоңыратта,
Қытай-қыпшак, кенелесиу-маңғытта,
Ат көтермес белли беглери барды.

Гудары белбеуи дизеге түскен,
Бойы ақ теректи аралап өскен,
Ғаным көрсе қайнап дәрьядай йошқан,
Қалпақтың қалқанлы жигити барды.

Беллескенде хан палуанын қоймаған,
Күш-қарыуы бир бойына сыймаған,
Шақырмаса мерекеге бармаған,
Қоңыраттың Гүжектей палуаны барды.

Ядыма түскенде кеуилим өскен,
Көзим көрмегенше көкейим кескен,
Жылында мийўалап үш рет пискен,
Аты сүтилмектей жемисим барды.

Сәрхауыз бойында саялы терек,
Жесең тил үйирген әселиу пәлек,
Қырында қызарып пискен геуирек,
Қауындай мазалы жемисим барды.

Мал ийесин табар, сөз тапса жүйе,
Шәбинде шипәат, қусында кийе,
Теңиз етегинде болар қаншийе,
Булардың бәршеси жеримде барды.

Көрмеген хайранда еслери таһар,
Үргениш наққашы мақбари минар,
Бағларымда писер алмайыу-энар,
Ҳесапсыз мазалы жемиси барды,

Жилуа таслап хәр не барын саз еткен,
Жигитлердин кеулин бәхәр—жаз еткен,
Қасын қағып, жилуа билән наз еткен,
Бағлардың ишинде қызлары барды.

Мен бүйерде жүрген иши зәрдели,
✓ Ел-журтын көрмеген ағыр дәрдели,
Кеулимнің хошы жоқ мен хәм бир дәртли,
Айтсам иште толған хәдийсим барды.

Несип айдап сизиң еллерге келген,
✓ Ким жақсы, ким жаман парқыны билген,
Хәр не барын сизге баян әйлеген,
Қалпақтың кәмийне Зийуары барды.

ДӘҰРАН БОЛМАДЫ

әнемлер қолында тилла саз едим,
Хәуижге келтирер жәнән болмады.
Туғырымда талпынған алғыр баз едим,
Қалпе-сайядларым маман болмады.

Өмир берсе иши-тысы әрманлы,
Не дәрқа сүрмесен беш күн дәуранды,
Шөллерде жүгирген ахыу-жәйранды
Саялаған шенли дәуран болмады.

Әлип кәддим далдек болып бүгилди,
Көзлеримнен канлы яшым төгилди,
Жол бойына үйген қасыл жүгимди
Базарға елткендей кәрұан болмады.

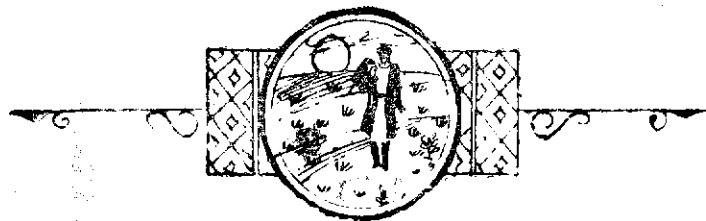
Дәрек йоқ ушырған куба кушымнан,
Базарым тарқалы ерте пешиннен,
Кәрұан өткен уақта мениң тусымнан,
Көңил мүлқим жолға әнжам болмады.

Сырым паш етпедим хәрғиз хеш кимге,
Ситәмкәр әйләдим жанға беш күнде,
Гүзар дәрбентине курған көшқимде
Дәртимди дәртлесер хәмдәм болмады.

Дунья бир көрсетип Ләйли жамалын,
Алды кетти пикри-зикри қыялым,
Қырман таяр ўақта бермей шамалын,
Шамал берсе атар қырман болмады.

Бұлбилди зар етип таза гүлләрә,
Мәжнүндөк айдабән шөлден-шөлләрә,
Несийбим көп шашып ғайры елләрә,
Шөллөп болдым десем, тамам болмалы.

Менде ўатан болды елатсыз қалған,
Бағларынан бұлбил ушып, зағ қонған,
Зийўар дер дуньяға келгеним ялған,
Менде бир бийқайғы заман болмады.

БАРДУР

еглер, тәрийп етсем қалпақ йуртыны,
Қуп әжеп тамаша еллери бардур.
Ариф болып ҳақ йолына еришкен,
Мүршидиў мүкәммәл пирлери бардур.

Қыры дийханшылық, суўы-сәмәкли,
Хәр жерде кәни бар көрсөң нәмәкли,
Ғазлы, қасқалдақлы, көли өрдөкли,
Йери мурғы зарлы шөллери бардур.

Бардур қыз-жаўаны қашлары кәман,
Йүзин таққас етсөң хұршийди табан,
Аны көргенлердин ақылы ҳайран,
Ләйли, Зуләйхадай хұрлери бардур.

Қыз-жаўаны бардур әдеп-икрамлы,
Сәдептен дәндәнлы, кушдөк даҳанлы,
Шийрин-шәкәр сөзли, сүжик зибанлы,
Сәнем киби қыпша беллери бардур.

Бардур перийзады алма янақлы,
Ләби ғунша, шәкар киби додақлы,

Кумар ала көзли, бадам қабақлы,
Зухра киби гөззал қызлары бардур.

Алма көз әреби атдур мингәни,
Көйләкшәси зәрбап, алтын йүгәни,
Пай табасы үштоп, атлас кийгәни,
Бай уғлы байбәтше беглери бардур.

Йигит гезер даўам қыш билә язы,
Әреб атлар минип, әлгинде базы,
Изинде қулақы шашақлы тазы,
Сағрысында зәрбап жүнлери бардур.

Йигитлери бардур Рустем сыпатлы,
Гөрүғлыдек ғайрат минген ғайбатлы,
Дәўлетиярдек шижәәтли, ғайратлы,
Кескир қылыш, темир тонлары бардур.

Мингени әреб ат мойны ғылшақлы,
Көйләкшәси зербап алтын шашақлы,
Мөхир бар қолында, тилла пышақлы,
Арзы аталықтай беглери бардур.

Хан атлас тон кийген, сүргени сәмән,
Рақиблерә салған қайғыу-ғам думан,
Хәр күндә йүз тилла ұазыйпа алан,
Сержан найып деген беглери бардур.

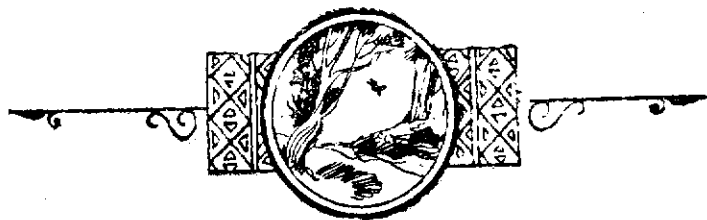
Артық бий, Шамурат йәне Қарлыбай,
Калмәмбет, Ермамбет, Хәсен, Абылай,
Төренияз бий және Хәким Нурлыбай,
Бели ақ пышақлы беглери бардур.

Бажы-хыраж алур Жәмшит, Хирагтан,
Ташкент, Жангент, Дижлә, Ходжент, Пираттан,

Атының қазығы беш йүз манаттан,
Қабыл беглер беги беглери бардур.

Төремурат бийу Сапарниязы,
Қәдирберген, Садық хәм Абылғазы,
Айтса ада болмас Хажыниязы,
Бес жүз мөхирдарлы бийлери бардур.

БОЗАТАҰ

өтер болдық енди бизлер бас алып,
Хош аман бол бизден қалдың, Бозатау.
Хошласалы қара көзге жас алып,
Хош аман бол, бизден қалдың, Бозатау.

Жер хәм ел билендур, ел хәм жер билен.
Жерсиз елдин күни дәрбедәр билән,
Эмири өтер жүректеги шер билән,
Қәдириң сениң бизге өтти, Бозатау.

Жок едим, бар болдым, кәмала келдим,
Минип әреби атлар, дәуранлар сүрдим,
Нанынды көп жедим, рахәтин көрдим,
Хош аман бол, бизден қалдың, Бозатау.

Неше ўақ жақсыға хәмсәхбет болдым,
Шады-хоррам болып ойнадым-күлдим,
Душпанлар жәбридин кетермен болдым,
Хош аман бол бизден қалдың, Бозатау.

Сен бар едиң, бұлбил ушты, зағ қалды,
Пүткил сийнем жанды, иште дәр қалды,
Қыйсық Порқан атау, сени жау алды,
Басы кутлы, соңы қашқан Бозатау.

Кимсәниң анасы, кимниң әммеси,
Кимсениң ағасы, кимниң иниси,
Кимсениң қыз-уғлы, кимниң синлиси
Әтирек, Гүрген, Хажар асты, Бозатау.

Кимсениң қыз-уғлы, арзыұлы яры,
Кимнин қашы қара, көзи хуңқары,
Әсир болып, телмирисип хәр сары,
Йығлап ат алдына түсти, Бозатау.

Атадан айрылды ғулпақлы уғлан,
Сатылды, хұр басын әйледі ғулам,
Кимлер Ирак кетти, кимлер кетти Шам,
Кимселер Гурд, Техран асты, Бозатау.

Кимсениң қардашы, уғыл хәм қызы,
Тутылды күн билән айыу-йулдызы,
Хәрир атлас кийген кимниң ялғызы,
Залымлар әлгине түсти, Бозатау.

Қара көз, қыпша бел, қыз билен жауан,
Йузлери гүл киби, көзлери мәстан,
Қуда әмири билән бардылар Балқан,
Дәулет қусы сендин ушты, Бозатау.

Кирпиғи ок, аның қашлары—кәман,
Йузлери қырмызы, хуршийди табан,
Ләйли-Зулайхадек не гөззал жанан
Әсир болып қолға түсти, Бозатау.

Сәхәр ўақта қырлы дүпен атылды,
Бенде болып түстим, қолым шатылды,
Перийдек қыз шоры болып сатылды,
Кәнийзлик басына түсти, Бозатау.

Қала бузып түркмен бағрым дағлады,
Кимсени дүпендеп, кимди бағлады,

Сенде көп мусылман уғлы йығлады,
Басына қыямет түсти, Бозатаў.

Кимсә шаһийд болды, жандын айрылды,
Кимсә гәда болды, малдын айрылды,
Кимсә көзи қуңқарыдан айрылды,
Басына мүшкил ис түсти, Бозатаў.

Тәғдир Алладандур, себеп—Қоңыраттан,
Бийрәхим Сейилхан деген елаттан,
Айра түстиң ашамайлы-қыяттан,
Елатсыз, жайлаўсыз қалдын, Бозатаў.

Ер йигит башына мүшкил ис түсти,
Жүрек-бағрым ғамның отына листи,
Елатың үстиңнен серпилеп көшти,
Хош аман бол, бизден қалдын, Бозатаў.

Қала басы болдың сен, молла Пирим,
Өзиң талиб-илим, көңлиңде кириң,
Қоңырат балаңды алса, ол да өз бирин,
Жат елдерге бенде түскен, Бозатаў.

Көзим яшлы мен кетермен, шарам йок,
Бир қудадан басқа пушты панам йок,
Хәмме кетти. сенде турар адам йок,
Хош аман бол бизден қалдың, Бозатаў.

Зийұарың хошласар қәдириңнен билип,
Көзини яшартып, бағрини тилип,
Аман болса, қал сорасар бир келип,
Хош аман бол бизден қалдың, Бозатаў.

СЕЛ БОЛАДЫ

аў басынан ақса ақыш,
Төменини сел қылады,
Йоқшылықтан аққан көз яш
Румалымды ҳөл қылады.

Бу нә қайғы, бу не думан,
Болалмадым дәрттен аман,
Ишпей шарап, шегип афған,
Ахлы-хуўшым лал болады.

Дәртлерим күн-күннен бетер,
Зар йығлайып күним өтер,
Залым пәлек бизге не етер,
Кашан мақсет қал болады.

Йүре алмадым ойнап-күле,
Мәжнүңдейин шықтым шөлә,
Кеше-күндиз қайғыў билә
Әлиф кәддим дал болады.

Дәртим артар дәмбе дәмдин,
Қутылмадым хәргиз ғамдин,
Мәдәт истеп, аллам, сендин,
Көзде яшым сел болады.

Әжинияз дер мениң атым,
Йетмес аллага фәриядым.
Иште лаулап жанған отым
Қашан өшер күн болады?

МАЙДАН ИШИНДЕ

эр ғош йигит сауаш күни
Доланур майдан ишиндә.
Мәрт билә нәмәртиң парқы
Билинур майдан ишиндә.

Болғыл өз ишиңе пукта,
Бедәўдин айырма нокта,
Нәмәрдлер кулағы ақпа,
Ешитмәс майдан ишиндә.

Қайғы мөхнәт болды ярым,
Шықмас көңүлдин ғубарым.
Кеше-күндиз ахыў-зарым,
Қалыбман хайран ишиндә.

Гездим ғәриплик йолында,
Ғарқ болып шәшмә көлиндә.
Юсупдәк Мысыр елиндә,
Қалыбман зиндан ишиндә.

Алла салды, бейле йола,
Хәр кимсәдин қылмаң гийнә,
Мәжнүн киби шықыб шөлә,
Қалыбман гиран ишиндә.

Шох ишләр кешти башымнан,
Сел болды көзлер яшымнан,
Айрылыб тени-душымнан,
Қалыбман хайран ишиндә,

Шабан минип шаңда қалма,
Еки берип, бирди алма,
Бийұапаға көңил берме,
Қалурсан әрман ишиндә.

Ғәрип Зийұар қылма гиран,
Ҳақ өзи болғай меҳрибан,
Қушарсан хұр илә ғулман,
Жәннети ризұан ишинде.

АЙРЫЛСА

шықлар ағлайур ләйлиү-нәхары,
Қара көзли қәдди далдын айрылса.
Руұзы-шәп қан йутып, шекерлер зары,
Шийрин сөзли сужук тилден айрылса.

Ашық-машук ушын жаныдын кешер.
Мудам ышқы отына өртенип писәр,
Ер йигит кайғыў йеб, күндә қан ишәр,
Несиб айра түшиб елдин айрылса.

Сәмек өлур суўдын айрылса бир күн,
Қанаты суў болса, ушалмас сулгүн,
Қаршыға, ийтелги йәнә ақ туйғун,
Йемин табмас қоша балдын айрылса.

Елинен айрылған дийұана болур,
Ярынан айрылған бийгәна болур,
Ҳәррелер ушубан пәрүана болур,
Уясы бузылып, палдан айрылса.

Ғош йигиттин дәүлети бар башында,
Ҳәм ағасы ҳәм иниси кашында,
Ҳәр ким өз елинде тени-тушында,
Йигит қәдири болмас елдин айрылса.

Бағлар әдира қалур шөл берсе қазар,
Бәзерген малысыз саўылмас базар.
Йылына йетмәйин азарда-тозар,
Қатунлар тул қалыб, ердин айрылса.

Йигит қашшақ болур, сәўбәги болмас,
Ағайин-халықара иззети болмас,
Мейлис-мерекеде құрмети болмас,
Дәўлети тәрк әйлеп, малдын айрылса.

Дәх дегендә озан канатлы қушдан,
Туяқы нәхәлли алтун-кумушдән,
Алма көз әреби ат қалур минишдән,
Қуйрығы дөкилип, ялдан айрылса.

Зийўар айтар, саңа келур шум өлум,
Сөйле қазан урып солмайын гүлин,
Сөзләмәкдин қалур бу қызыл тилин,
Бир күн шыбын киби жандын айрылса.

ҚАНАТЫНАН ҚАЙРЫЛСА

улпар деген ябы яңлы болмайды,
Таўдан қайтпас дойнағынан майрылса,
Дәрт көбейсе, тәнде дәрман қалмайды,
Жер таянып, қанатынан қайрылса.

Адам уғлы хәргиз ғапыл болмасын,
Қызыл гүли ғұмшалансын, солмасын,
Ақ жүзине сарғыш қайғы толмасын,
Қалы қыйын ғайратынан айрылса.

Бул дүньяның көрки адам баласы,
Сол адамның көкке жетер наласы,
Көңилдин, көп болар қайғы-жапасы,
Хош қылықлы сәуер ярдан айрылса.

Бұлбил кәпестедур, сайрарға тезден,
Шешенлер утылса туўрылық сөзден,
Кәргешлер айрылса ол еки көзден,—
Жуп шамшырақ рәўшанынан айрылса.

Бул дүнья өтерлер енди басыңнан,
Қатар яраныңды алып қасыңнан,

Зәхәр-заққым етип ишкән асыңнан,
Әрман билан бул дүньядан айрылса.

Алғыр күс хор болар балдан айрылса,
Ер жигит хор болар малдан айрылса,
Жасы жетпес үшке шыққан мамалар,
„Бахтым қара“—дейди шалдан айрылса.

ЗАМАН КЕРЕК

аҥадыр ғошшақ жигитке,
Халыққа мәлим батыр мәртке,
Бәрдаш берер қайғы дәртке,
Жанажан қардашы керек.

Жигит шықса узақ жолға,
Жау-жарағын алып колға,
Сермеп қылыш оңлы-солға,
Жол баслар сәрдары керек.

Малы көп сансыз байларға,
Апармай мереке-тойларға,
Кейнине салыуға қойларға,
Қулағы кесик қул керек.

Ұақтым өтти сәрдар деген,
Сауаш болса қардар деген,
Бул гәлимнің парқын билген,
Удайына айтыу керек.

Сөгис келтирип атаға,
Исин жиберип қатаға,
Ауылдағы кәтқудаға
Есапсыз пара пул керек.

Халық сораған аталыққа,
Исин жүритип қаталыққа,
Күш берип өнбес салыққа,
Халықты постырған шул керек.

Кумартып тегин ақшаға,
Адамды көмип пақсаға,
Халықты сораған патшаға,
Күнде-күнде урыс керек.

Сорлы пухара халыққа,
Қол созып бәрха жарыққа,
Көнбей дөхметли салыққа,
Жайнап жаснар заман керек.

Шад болып дәуран сүриўге,
Паянлы дүнья көриўге,
Қатар-қурбы менен жүриўге,
Әжиниязга заман керек.

ЕЛИ БОЛМАСА

ахт үстінде турған әдил султанлар,
Бир байша йоқ сорар ели болмаса,
Йуреклери ат башыдек батырлар,
Қатынша йоқ ат-жарағы болмаса.

Моллалар хун шекип хатларын язар,
Бойнында потасы дәруиш ел гезер,
Бас-басына болып пухара тозар,
Хәр йуртның патшасы әдил болмаса.

Қудайым сақласын залым патшадан,
Тиләкиңни тилә қәдир қудадан,
Ауан яқшы мундағ молла-хожадан,
Кәлем йонып, язар хаты болмаса.

Жақсыға мал менен жаман тең болур,
Малы болмаса хәм мәртлер кең болур,
Ер жигитлер өз теңинен кем болур,
Айдар малы, минер аты болмаса:

Дүньяда Зийўардек дәртли киси йоқ,
Бийдәртлердиң аның билән иси йоқ,
Жалғаншыда зәрре көңил хошы йоқ,
Мәзи тықыр-тықыр тили болмаса.

ЙОШЫ БОЛМАСА

ранлар бир сөзди айтайын сизге,
Йигит гезэ билмэс йошы болмаса.
Ақыл болсаң пәхим әйлегил бул сөзге,
Неге гезсин кеуил хошы болмаса.

Мәрт билән нәмәртди айыраp сауаш,
Сауаш майданында керек қарындаш,
Шул майданда жаның кетсе, геўде лаш,
Мәрт йигитниң мәрт қардашы болмаса.

Баҳадырлар алла дийип ат салар,
Нәмәрт йигит шаппай майданда қалар,
Ислам дийип жаўға қылышын урар,
Қылыш кеспес ғайраг-күши болмаса.

Ғош йигитниң минген аты айланур,
Аны көрип мәрттиң кеули шайланур,
Алғанынның зия-зулпы таўланур,
Зулп ярашмас қәлем-қашы болмаса.

Йигитниң шийрин тил ҳаялы болса,
Үйине қыдырып меҳманы келсе,
Алғаны салланып барыны қойса,
Меҳман күтсе, башқа исн болмаса.

Ақыллы яқшынын гийнеси болмас,
Яман адам гийне тутса умытпас,
Атқа минген билән кәтқуда болмас,
Йурттан асқан ақыл-хуўшы болмаса.

Хәр ким суўны болса, нәпси кем болур,
Кеули өлип, қалый жайда гум болур,
Нәпси өлмесе, йигит билән тең болур,
Йәне таат-ибадаты болмаса.

Йигит несийп шекип, ят елге барса,
Анда барып, шәкәр билән бал ишсә,
Ағайин-қарындаш ядына түшсә,
Нәйлаж йурур теңи-досы болмаса.

Ҳақ бәзирген йолға шықса ярашар,
Күн-түн сегбир таргып дағ, шөлден ашар,
Базы ўақта кәрўан йолдан аяшар,
Йолын билген кәрўан башы болмаса.

Мәртте ат болмаса, атша жуўыраp,
Өзинде йоқ болса, түшип ким берәр,
Теңиниң ишинде өлгәндек болар,
Айтта-тойда минәр аты болмаса.

БОЛУР

ара дағнын уша басы,
Қарлы болур, қарсыз болур.
Бир ғош йигит ят еллердә
Маллы болур, малсыз болур.

Бәхәр өтип, келсе язлар,
Салланышар сәрүи назлар,
Ғанкылдашан куба ғазлар
Келли болур, келсиз болур.

Хорезмдә қалды жайлар,
Шекәр олдым ақы-ұайлар.
Тағ башынан аққан сайлар,
Селли болур, селсиз болур.

Кәрұанлар кешер шөлләрдә,
Суксурлар ушар көллердә,
Бир ғош йигит ят еллердә
Тилли болур, тилсиз болур.

Ят еллердә ғош йигитлер,
Йүрәкинә салмақ дәрләр,
Мойны кулаш әреби атлар
Яллы болур, ялсыз болур.

Арзыұ әрман пәлек иши,
Тынбай ақар көзим яшы,
Йад еллердә йүрген киши,
Йоллы болур, йолсыз болур.

Кимә айтай арзыұ-халым,
Көнлимдә көп қыйлы-қалым,
Өткен өмир-мақы салым,
Белли болур, белсиз болур.

Ғариб Зийұар күндә ағлар,
Йүрәкимдә шокдур дағлар,
Рәнбәрең ашылған бағлар
Гүлли болур, гүлсиз болур.

КЫЗ БАЛА КӘМАЛА КЕЛСЕ...

ыз бала кәмала келсе,
Алмадек пишкәнә мегзәр.
Мәүжирип аққан дәрьядек,
Голысып ташкана мегзәр.

Шар тәрәпке көзин салып,
Яр дәрдинен күйип-жанып,
Бир сөйлескен естен танып,
Шарапатлы жазға мегзәр.

Он сегизге келсе жасы,
Кулпы дөнер көзи-қасы,
Ақылынды алар жылұасы,
Таза ашылған гүлге мегзәр.

Тал шыбықтай таўланып,
Таўыс киби ол сайланып,
Он тоғыз жаста доланып,
Қус киби ушқана мегзәр.

Бадам қабақ, йузинде қал,
Жолына бағыш дүнья мал,
Қумар көзли, зулпы тал-тал,
Он төрт күнлик айға мегзәр.

Жаның ерир саўлатына,
Йош берген көңли шадына,
Сүйген жетер мұрадына,
Қолы жеткен хажға мегзәр.

Қарасаң кәдди далына,
Келбети, сийне-салына,
Көз тойдырған жамалына,
Қанып ишкен палға мегзәр.

Ашық ярдур ахыў-зары,
Жаныңды алар көз қумары,
Түссе жүзине дийдары,
Кәдир сағымына мегзәр.

Нәзер етсе көзи шалып,
Жылға оты жаныңды алып,
Бир сөйлескен мийри қанып,
Шыпалы қәстеге мегзәр.

Несип болып гүл дийдары,
Сүйгеннің тарқар қумары,
Сийнесинде қос анары,
Беҳиш алмасына мегзәр.

Мал берген қардары болса,
Қолына узатып алса,
Кәдирданы ізде қалса,
Тахтынан түскене мегзәр.

КУБА КУШ

еттиң көзден ғайып болып,
Келха-ха, куў-куў, куба куш!
Мен гезермен сайыл болып,
Келха-ха, куў-куў, куба куш.

Ушмағыл бадның өринә,
Шықмағыл дағның серине,
Рәхим ет аттың теринә,
Келха-ха, куў-куў, куба куш.

Атаң—түйғың, енең—лашын,
Қаршыға жийен қардашын,
Келип көргил көзім яшын,
Келха-ха, куў-куў, куба куш.

Енең—лашын, атаң—сунқар,
Сени көрсе титирер аўлар,
Өрдек, ғазыў, сүйлин, зағлар,
Келха-ха куў-куў, куба куш.

Сен бир қустың алғыр базы,
Йолда қалды мәллә тазы,
Мен күтәрмән қышыу—язы,
Келха-ха, куў-куў, куба куш.

Сени куўды шум қара куш,
Қутылай десең бир елге туш,
Ел таппасаң бермаған уш,
Келха-ха, куў-куў, куба куш.

Сени дийуб Зийўар ағлар,
Йүрек бағрын отқа дағлар,
Өлгенше истәб сорағлар,
Келха-ха, куў-куў, куба куш.

ХӘР КИМ ХАГАМ БОЛУР ПАНИЙ ДҮНЬЯДА

әр ким Хагам болур паний дүньяда,
Бар болып дәүлети хәмде химмети,
Хақ нәзери түсип, йетер мурада,
Тузук болса ықлас пенен нийети.

Якшы адам көз-көзлемес дүньяны,
Болса сақауаты, кайры иҳсаны,
Ер йигитке келсе бир күн мийманы,
Келур мийман билән куда рәхмәти.

Якшы болса ер йигитниң жананы,
Көкирегинде қалмас зәрре әрманы,
Яман болса мәрт йигитниң алғаны,
Башында дүньяның қайғы-ғүлпетти.

Дәүлетниң кем болса, алғаның яман,
Жылында үйине келмейди меҳман,
Зайыбың якшы хәм болса мийрибан,
Қатын емес, ол бир куда нағметти.

Зийуар айтар хақ әмирине бол қайыл,
Хақ жолында құрбан болды Исмайыл,
Қәхәрленип келсе бир күн Әзирейил,
Бермей таслар бир дем ҳасла мәүлетти.

ХАЛ КЕРӘК

әр тәрәпдин меҳман келсә, күтмәгә—
Әуелха йигитке химмат-хал керәк.
Дилжәм болып үйдә тыныш ятмаға,
Дәүлетти, бийхәсап дүнья мал керәк.

Йигит керәк дәрья киби ташмаға,
Кеүил пәрүаз етәр көккә ушмаға,
Белге мәдар такыб, кеүил ашмаға,
Әдепли-әрқанлы уғыл зат керәк.

Кулақ сал, яранлар, пәхим үгитке,
Мийуа питпес кара тала, сәкитке,
Бәш күн ойнап күлген рошшақ йигитке,
Қәлем қаш, қыпша бел, кәдди дал керәк.

Тентәккә—жудырық, мәжгүнгә—урыш,
Дәүкескә—төбеләс, палуанға—гутыш,
Белеугә—йууырыш, бууданға—йуриш,
Ябыға хәм қуйрық билән ял керәк.

Дийханға жер керәк, туқымыу-хөккиз,
Булбилә гүл керәк, назбайыу-әфруз,
Балықшыға дәрья ишра я теңиз,
Кишти керәк, йоқса жекен сал керәк.

Йуқ салмаға Шынмашиныў — Бухара,
 Русы, ноғай, Хожәнд йәне Херата
 Ҳақ бәзирген саўеағәри базара.
 Тақ өркешли әлўан-елўан нар керәк

КЕМ БОЛУР

р йигит қолында малы болмаса,
 Ялғаншыда өз теңинен кем болур.
 Әреби ат арыса, жалы болмаса,
 Аркасы яғырдан бойы ләң болур.

Йигитке әреби ат керек әуелҳа,
 Екинши зәң керек хоширей зийба,
 Андын соңыра перзент керек хәм дүнья,
 Дүньясы болмаса ҳалы таң болур.

Ғош жигитке керек бир яры зийба,
 Қәлем қас, кара көз, қамәти-рәғна,
 Йигиттиң қатыны болса бийҳая,
 Күнде үй ишинде ғаўға-жәң болур.

Жаман қатын ерниң айтқанын етпес,
 Сөзини тыңдамас, кеўлине жетпес,
 Күнде үй ишиниң ғаўғасы питпес,
 Мәрт йигиттиң жүрек-блғры қан болур.

Жаманнан жақсының сорасаң паркын,
 Аспан — жер арасы айдын көп жақын,
 Жаман жигит бийзар етер елатын,
 Сөйлегенде жақсы менен тең болур.

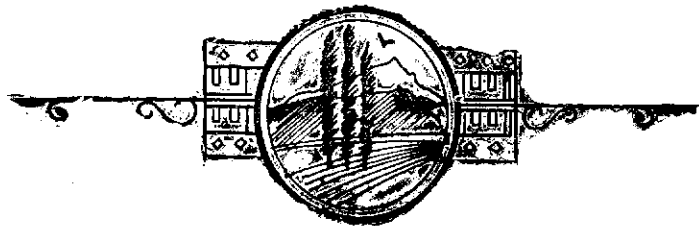
Жақсы қатын ерур куда неғматы,
Өлсең, қушсаң әзиз жанның рәхәти,
Жақсы ярдың, беглер, билсең сөхбети,
Ялғаншыда жәннет билән тең болур.

* * *

Қыш акрабы яқшы ғайры елаттан,
Ғайры елат яқшы жаман зурияттан,
Жорғасыз. жүриссиз бир шабан аттан,
Қос арбаға белли өгиз яқшырақ.

* * *

Қасқалдаққа бир ағары май питсе,
Ғарқылдасып, қонар көлин танымас,
Патшаның дәулеті қайтайын десе.
Көзине май цитип, елин танымас.

БАРМЕКЕН

рзыў әйлер көңилимиз өз йуртымызға
барғалы,
Ярыў-достлар хәм қәдирдан билән бирге
жүргели.
Раҳим әйле, пәрўардигар, елге жеткер
сен мени!
Я илаҳим, елимди көрер күнлер
бармекен?

Хақ әзелде әйлемиш ошбуў йүриш бизге несип,
Ярыў-дастан айрылып, қайғы-думан басқа түсип,
Бирге жүрген қызыў-жауан, яр-яран менен көрисип,
Яр билә хәмдәм болып жүрмеге күнлер бармекен?

Сақлағыл, пәрўардигарим, биз бул ғәрип бәндәни,
Билменем меҳман етипсең нешше күн жан тәндеги,
Малыў-мүлким, ҳәр не барым тапсырдым мен тәдирге,
Билменәм, пәрўардигарим, елди көрер күн бармакән?

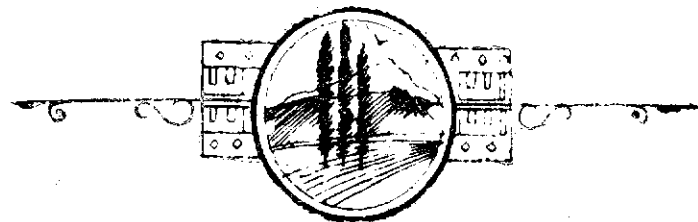
АМАН БА?

ағалтай елинен келген жанларым,
Әжекеңнің ахыу-зары аман ба?
Бұлбиллер сайраған шәмен бағларым,
Бағ ишинде қызыл гүлдер аман ба?

Арқыратып бедеу минип шыққаным,
Тазылар жууыртып, көкмар шапқаным,
Көзине көз түсіп қаслар қаққаным,
Арғын түскен жана-жаным аман ба?

Ер жигигин жарасығы яр деген,
Мерекеде көріп, „үйге бар“ деген
„Болып жүрмен саған ахыу зар“ деген,
Көңил берген қарыйдарым аман ба?

ЖАЗҒА МЕГЗЕР

ыял етсем, мениң көңлиң,
Бир ертлеули атқа мегзер.
Бир достыңнан кеулиң қалса,
Ғалет жазған хатқа мегзер.

Халайықлар ойлап қара,
Татыұласар кем-кем ара,
Дус болсаңыз яқшы яра,
Өмириң гүлистана мегзер.

Ишиң толар намыс-арға,
Кеуил бермес рузигарға,
Исиң түссе пейли тарға,
Кәпесдеги қусқа мегзер.

Жипек минез, шын биймәлел,
Сөзлери шекер, ләби пал,
Қолыңа түссе бир гөззал,
Қызықлы дәуранға мегзер.

Ишиң толса әрман-шерге,
Кеулиң мегзер қара жерге,
Жаман қатын жақсы ерге
Таусылмас дөхметке мегзер.

Гош жигит болса хэмрайың,
Не қайғың бар, не пәрұайың,
Гүлистан кеуил сарайың,
Қыс күнлерің жазға мегзер.

Пуллы болса кәспи-кәрин,
Инсап бенен сарп ет барың.
Хәмме сениң досың-ярың,
Төрт жағың кублаға мегзер.

Келтирсем ақыл ойымды,
Дүньяның жокдур тойымы,
Азада қызлардың қойыны
Жәннеттің бағына мегзер.

Абадандур оңың-солың,
Жетеди хәр жерге қолың,
Болса ақыллы, мәрт улың,
Кеулиң бәлент тауға мегзер.

Алыс-жақынды билмесе,
Ийнинде көзге илмесе,
Ийем саған хал бермесе,
Ағайының жауға мегзер.

Сыр шашпас адам данасы,
Кен сарай кеуил ханасы.
Жаман қоңсының арасы
Күнде жәнжел дауға мегзер.

Кө ке жетер шеккен налаң,
Ойран болар жигер, санаң,
Ақмақ болса туўған балаң,
Өмириң зимистанға мегзер.

Халайықлар қулақ салың,
Буйырғаны мүлки малың,

Кеулиңнен шықса хаялың,
Беҳиш гулманына мегзер.

Наданларға бақса дәулет,
Яқшыларға болмас үлпет,
Етпеген қайыр-сақауат,
Мийұасыз бир талға мегзер.

Арасатшыл шын хунаба,
Етпесе хакқыңа дуўа,
Мәселе айтпаған улама,
Суўы жок арнаға мегзер.

Ийемен деп уллы атаққа,
Аты белгили елатқа,
Жайылмаса сөзи халыққа,
Шайыр гөне тамға мегзер.

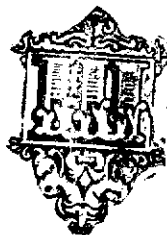
Адам улы—бәри адам,
Халлас урғыл, кеулим, шадлан,
Пазийлет билмеген надаң,
Төрт аяқлы малға мегзер.

Қосық Махтымқулының жолына жазылған (таярлаушылар).

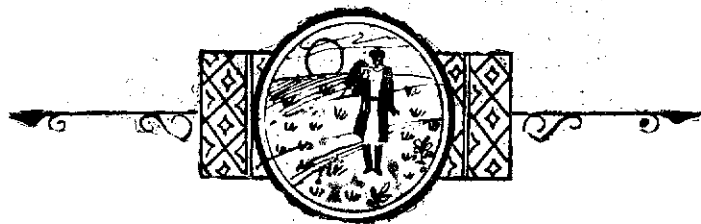

КӨРИНДИ

үкир ҳақның дәрғайына,
Теңиз көринди-көринди,
Астымдағы арық ябы
Семиз көринди-көринди.

Йолдаш ертсен пикири эгри,
Йол әндийшең етпес туғры,
Қасымдағы еки уғры,
Доңыз көринди-көринди.

БОЛУРМЫ

әлий кунлим, ҳәр жайларда доланма,
Ҳәр жай-демек билән мәскан болурмы?
Сөзлегендә сөзнин паркын билмәгән,
Адам демек билән инсан болурмы?

Йигит керек өз жайында сөзлесе,
Ҳәр кимсә сыр бермей, сырын гизнесә?
Кәдирин биләр бир кәдирдан изләсә
Кәдирин билмәс жая меҳман болурмы?

Кәмирән катиби язарлар хатын,
Аллам берсин бендесиниң мурадын,
Бәршени яратқан кәдир кудадин
Инаят болмаса, султан болурмы?

Ғош йигиттиң аты—тоны шай болса,
Алан яры ақлы өзине тай болса,
Уғлы-қызы болуб, йәне бай болса,
Ялғаншы дүньяда әрман болурмы?

Якшыны пәхим әйле сөзлеген сөзден,
Яманның паркы йоқ көз бирле йузден,
Әдебсиз-әрқансыз бийпәхим қыздин,
Хошрей болмақ билән жанан болурмы?

Зийүр айтур, аллам, өзүн шад әйле,
 Атым-тоным, көңил хошым бар әйле,
 Кол-аяғым, башым, көзим сағ әйле,
 Мендин ғайры дәрде янған болурмы?

яңлыды

Ғалар, ярымның тәрийпин десем,
 Туұбы ағаш аның қәдди далыды,
 Құлқы—пығлы, қалы аұхалын десем,
 Мисли Мәжнүн сүйген Ләйли яңлыды.

Аны өз сүннийдин яратмыш субқан,
 Йузи он төрт күнлик айдек нәмаян,
 Көрген бийхуш болур аны шул замән,
 Сәйил етип беҳиштен шыққан яңлыды.

Қантыұ—набат, шаҳди—шәккар ашлары,
 Қундыздан қарадур аның шашлары,
 Зәйин етсеңиз аның қәлем кашлары,
 Кәтип қәлем менен сызған яңлыды.

Отырышы—тырна, йуриши—ғаздур,
 Бастан аяқ тамам ағзасы наздур,
 Хош сүүрет, хош әлеп, бир алғыр баздур,
 Мысалы бақышы лашын яңлыды.

Зайығ олар бийұапаның йургени,
 Айшы-әшрәт, заўқы-сапа сургени,
 Бир күн алып кетсе малын бергени,
 Мисли қуш қашырған қәлпе яңлыды.

Зийуар айтар, енди не халың кешәр,
 Я шу күн, я таңла кэрүаның көшәр,
 Бул дэртли басына хэр бир ис түшер,
 Бийуапа яр паний дунья яндыды.

ОЯН

ыспы шэб келдим қашына, назлы
 жәнаным оян,
 Шам-шырағ яқтым башына, нуұры
 әнұарым оян,
 Көзлеримниң рәүшаны, ол мағы табаным
 оян,
 Йолында зар әйлеген, әй мисли әфғаным
 оян,
 Мен сениң келдим қашыңға, рәхим ет,
 жаным оян.

Бу сәхәр бағыңа келдим, биймәхәл йолға түшип,
 Уәдеме йетсем дейип, гәҳи жүрип, гәҳи ушып,
 Бийхабар сиз ятыпсыз алтын түгме бәнтин шешип,
 Кеўлим истер кирмекти, жәннег киби қойның ашып,
 Қойма бунша зар етип, көзинди аш, ярым оян.

Саила сунма әлиң асманә питкан ая сен,
 Посты ләттенни судрәмә, ұыслат олынмас жая сен,
 Гәр сени сакпан иле атса ҳаўаға мәйл етән,
 Әхтималь тушсән келип, леқиз тейинде лая сен,
 Ашығың мәттал болып, башында тур, ярым оян.

ТҮСЕР

Ғалар, ярым тәрийли,
Зулпы янагына түсер,
Сағагына дизсә мәржан,
Ошал буғагына түсер.

Бул жәхәна тушмуш лапы,
Әлип әдепли, әрканлы,
Салланғанда сыя-зулпы
Ярдың кушагына түсер.

Салып тилла билезикти,
Қасы—яй, көзи сүзикти,
Шығарса алтын жүзикти,
Қайтып бармагына түсер.

Таққан өңирге моншағы,
Гәўхәрленген тулымшағы,
Алтынлап өрген шашбағы,
Жүрсе өкшесине түсер.

Сейил етип шықса салланып,
Яр қасын қақса таўланып,
Зийуар айтур күйип жанып,
Өз-өзиден отқа түсер.

БЕРИ КЕЛ

Й-әлифтек наз етип, хәйкелин таққан,
Бери кел,
Бе-буралып, саз етип, қашыны қаққан,
Бери кел,
Те-туташың от киби, қия баққан,
Бери кел,
Се-сәнә айтып, тилийдин паллар аққан,
Бери кел.
Жым-жанымды өртейип, отларға
жаққан, бери кел.

Ҳа-да халым көргизип тур, тәнде жаным сендедур,
Хий-кыялың кимдедур, бәлки кыялың мендедур,
Дал-дауа тапмас бул дәртим, дәртиме дәрмандадур,
Залы-заўқым, қәсте жаным көңлиме әрмандадур,
Ре-румалың қолға алып, қия баққан, бери кел.

Зеҳи-зеҳним кетип дур, келмекте болдым қашына,
Сын-сыядек қашларың, ҳинжиў тизилмиш шашына,
Шын-шәккердек ләблериң, баллар қосылмыш ашына,
Сад-сапа сүрмек ушын пәрўанадурман башына,
Зад-зар йыглап келдим мен, пәрўана баққан, бери кел.

Тайы-тақат қалмады көрген заман басқан изиң,
Зай-зулым әйлемесин, шийрин кәлам айтқан сөзиң.

Айны-әлемдек болып, рәушан киби баққан йузиң,
Гайни-ғәзеп қылмасын, жәллат киби бизге көзин,
Фе-фана болған жәханда интизарым, бери кел.

Қап-қарарым болмады, келдим изинде бийхабар,
Кеп-кемалыңа келдин, пишкен төсинде қос әнар,
Ламы-лағлы ләблерин болдым сүйемке интизар,
Мийм-мәниндек бийшара йығлап изинде зар-зар,
Нун-набатдек ләблерин балдан қосылмыш, бери кел.

Ұаў-ұапасыз дүньяда ўәденди кетпе бузып,
Ұе-қәнүз тапалмадым сени сергизданлы гезип,
Лам-әлипдек ләблерин, көксин хош әнарын үзип,
Я-ййдек қашларын, оқ кирпигиң бағырым езип,
Зийўарды зар йығлатып мәптун еткен, бери кел.

АЙ ӘЛИП

Й-әлип ким, ақ йузиңдур айни әләм
әнўарий,
Бе-белиң қыпша дилбар, көз ғанаң
шахла ўәлий,
Те-тисиндур дана-дана ләблериңниң
паллары,
Се-сорып шийрин ләбиң қанадурман,
әй пәрий,
Жым-жамалың көрмегенше зары-гирияң
Зийўарий.

Ұа-қая шәрмим кетипдур тыйғы жәлладың билән,
Хий-қыялымнан адастым данайы қалың билән,
Дал-даўа дәртимге таптым, ләптеги палың билән,
Зал-зеҳним хош етерлер нақшы дәнаның билән,
Ре-раўаж етти мени көксиндеги хәйкеллерий.

Зе-зайығ болса пәрий, сен зәрре мендин ақыл ал,
Сын-сия зулпиң тутарға қалмады ҳеш менде қал,
Шын-шараблы ләблеринди мен ишерге биймәлел,
Сат-сабыр әйлейин, ышқында еттиң ақлы лал,
Зат-зайығ болма, пәрийўәш, набәлентке мудамий.

Тай-табың хош мулайым, хош тәкәллум, хош әдеп,
Зайы-залым өңириңе мәрўер мунаққашын безеп,

Айни-ақылымды алды, әлгимдеги қалан сәдеп,
Ғайни-ғамзең көксине ярашады қуп әжеп,
Фе-фәрең румал дур, гүл йузинде гүлшәний.

Қап-қапақ қашың қақарға қақышан сүмбиллерин,
Кеп-кирпик көзлериндур тийғы жәўхар тиллерин,
Лам-ләбиң шийрин шекер мен бағ ара бүлбиллерин,
Мим-мени кеше күндиз тартты көңил-диллерин,
Нун-нәнис қамқаны кийген шахсууарым, кел берий.

Ұау-үәдеңде бар ма ықрар, хәй нигарым, бер хабар,
Хе-хилалы хижриден хәсиретгемен шамыў сәхәр,
Ләмәлипдек ләбиндин мен ишерге биймәләл,
Бунша мунафик болыб, ашықлара берме хазар,
Я-ядыңа түсер ме мен кибий хәмдәмләрий.

Мен аның ұасын язарға әлиме алып қалем,
Жилұасы жанымды алған ол нигарға көп сәлем,
Тоты яңлы хәйәти хәуазы хош, шийрин кәлам,
Зәр-сия қәлемнен намаңыз еттим тамам,
Зайығ олмас деп, Зийұарың умийдууар мийнетғи.

БОЗАТАУЛЫ НӘЗӘЛИМ

озатаулы гүлбинәфша нәзәлим,
Әселиң хәррени гүлден бездирер,
Кирпиклерин сүзип баққан нәзерин
Жұлдызды жаұратып, түннен бездирер.

Жамалың бир көрип кеттим димардан,
Йузимни угирдим шамси-қамардан,
Өзимни бездирип сабыр-қарардан,
Сабырыў-қарарымды меннен бездирер.

Қумырысқадек қыпша-қыпша беллерин,
Бармақ толы йузик-йузик әллерин,
Әсел қатқан сүжик-сүжик тиллерин
Жыланды жылжытып, иннен бездирер.

Фәлекниң ойыны—Жәйхун гирдабы,
Бир тәбәссум етсең көңлимниң табы,
Ышқы ләшкериниң дәхшат сәрқабы
Бул аманат жанды тәниен бездирер.

Писте бурынында тилла әребек,
Екки қара көзиң екки бәледек,

Ургениш йуртында бегим Төрөбек,
Тахтынан тайдырып, елден бездирер.

Көңлим сәдебини бир-бир яздырып,
Қайта бастан гөне дәртим қоздырып,
Кәпир көзин мусылманды азғырып,
Бийшара Зийұарды диннен бездирер.

ГӨЗЗАЛЛАР

ыя бақып мениң жанымды алып,
Йуз мың жылұа менен шығар гөззаллар,
Йүрегиме ада болмас от йақып,
Мениң жаным отқа йақар гөззаллар.

Тырнадек олтуриб, сонадек йурген,
Йузмың жылұа менен қабағын керген,
Шашларына лағлы маржан өткерген,
Мың тумен наз билән бақар гөззаллар.

Қара көзи гәўҳар киби жаўдырап,
Кийген тоны көрген сайын жалтырап,
Өңир моншақ хәйкел тағып сылдырап,
Сүзип қәлем қасын қақар гөззаллар.

Хайтта-тойда жигит-желен жыйылса.
Ай қасында жулдыз сәўбетлер курса,
Саллана-доллана қыз-жаўан келсе,
Көздің жаўын алар анда гөззаллар.

Яр сарайы дәўран он төрт яшында,
Қызлар йүрер ерди-дегри-дашында,
Айтар Зийұар яр саўдасы башында,
Ышқы шарабынан ишкен гөззаллар.

ЙОҚ МЕНИҢ

ара көзли, шийрин сөзли дилбарым,
Сендин өзге сәуер ярым йоқ мениң.
Таза гүлистаным, маҳи әнұарым,
Ҳәсиретиннен ҳеш қарарым йоқ мениң.

Сени көрсем болур мениң көнлим шад,
Жаҳанның ғамийдин болурман азад,
Нәзақат бабында қәмәтин шәмшад,
Сендин өзге ұлфикарым йоқ мениң.

Назлы дилбар, сенсен ўафалы жәнән,
Хуснинниң рәўишине боларман ҳәйран,
Шийрин жаным болсын йольында қурбан,
Сендин өзге сәуер ярым йоқ мениң.

Он екки пердеге екки тар десе,
Жигит сабырын жойтар сәуер яр десе,
Зийўар айтар, ҳүр-перийлер бар десе,
Сендин өзге сәуер ярым йоқ мениң.

БИР ПЭРИЙ

эрбарағ өрилген тилла шашбағы,
Акыл-хуушым алып кетти бир пэрий.
Тал шыбықтай қыпша бели-селбағы,
Мени қайран етип кетти бир пэрий.

Сәйир әйлабан гезип саатлы заман,
Шахсәнем, Ләйлидей жүрип пәрауэн,
Жәм болып турғанда бәрше қыз-жауан,
Саллана-саллана өтти шул пэрий.

Келип хошластылар көзге яш алып,
Мен хәм турдым ерип, балқып босанып,
Шамшәди қамәти зерге жасанып,
Мени отқа яқып кетти шул пэрий.

Хошласып мен қалып, болып интизар,
Тәнимдә қалмады зәррәдек мәдәр,
Мен аның ышқында болдым бийқарар.
Ақлы-хуушым алып кетти шул пэрий.

Тынбас кеше-күндиз көзим гирияны,
Болыппан мен аның бағры бирияны,
Жисмимди өртеди дағы-қижраны,
Көзде яшым төкип кетти шул пэрий.

Келмес андай дилбар яқты жаҳана,
Хуснини мегзеттим хуури гулмана,
Дишлери мәсаллик ҳинжи-маржана,
Бу заминнин йокдур шундай дилбар.

Бул елде көрмедим анындек дилбар,
Кешени ақ йузи әйлер мүнәууәр,
Кийген либаслары тамамила зер,
Зия зулпы екен мүшки әнүәрий.

Йуз әлүан доланур қәддини дүзеп,
Нәзерлеп кирпигин оқ киби гезеп,
Ләйли, Зухра, Сәнем киби хош әдеп,
Бағ әрәмгә мүнәсипдур шул пэрий.

Хәр ким айтур, ана хәмдәм болсам деп,
Йолында жанымды пидә қылсам деп,
Мүбәрек жамалын және көрсем деп,
Зийуарды отларға салды шул пэрий.

ӘЙ, НАЗӘЛИМЛЕР

ул дүньяда айшы-әширәт яқшыды,
Кел сапа сүрели, әй, назәлимлер,
Ашықларға мудам сөхбет яқшыды,
Кел, ойнап-күлели, әй, назәлимлер.

Ашықты өлтирер ярдың қыялы,
Бийхуш етер татсан ләбинин палы,
Хәр бир сөзи әсел киби мазалы,
Кел сапа сүрели, әй, назәлимлер.

Ашық-машук болса бир қалый жайда,
Айшы-әширет курса тилла сарайда,
Тамаша етип, бүгин ҳайт билан тойда,
Кел, дәўран сүрели, әй, назәлимлер.

Өңириңе ҳәйкел моншақлар таққан,
Ийба әйлеп күлип, қыйылып баққан,
Зийўар айтар, кеўлим дәръядек аққан,
Кел, ағзы дуўалы әй, назәлимлер.

БИР ЖӘНАН

өзимә көрһниб, беглер, бир жанан,
Шийрин жаным отқа яқты да кетди.
Ялғаны йок, бул сөзимә, сен инан,
Мың жылўа наз әйлеп, бақты да кетди.

Күн ортада йердим уйкуда ятыб,
Әдеп-икрам билән бизди ойғатиб,
Шийрин-шәкар меңә сөзлерин қатыб,
Заман егләнмәйин шықты да кетти.

Көрген заман аны бағрымны езиб,
Олтурдым жанымдан үмийдим үзиб,
Жаным отқа яқты көзлерин сузиб,
Қәлем қашын меңә қақты да кетди.

Ақлымны кетурдим көрген шул заман,
Ойғаниб уйкудин көрсем, бир жанан,
Кирпиғи оқ аниң, қашлары кәман,
Әзиз жаным тәндиң шықтыда кетди.

Зыя зулпы мисли рәңли қундыз,
Көрә билмән едим яқыннан хәргиз,
Ләйли, Зулайхадек ол сәхиб тәмиз,
Бади-саба болип ести де кетди.

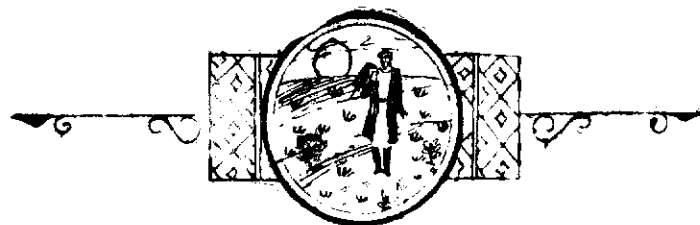
Шәмши жадый жәллад, қашлары қәлем,
Қойды сийнәмизә йуз мың дағ әлем,
Наз әйләйуб сужик тилли ол сәнем,
Мәңә бир истанат тақты да кетди.

Сәрәфраз қаўмәти, сәдаф дәндалы,
Башындын аяқы әдаб-әрқанлы,
Ол хәм мениң киби йуз мың әрманлы,
Көздин қанлы яшын төкти де кетди.

Ләйли, Зухра, Сәнем янлығ сүүрети,
Туўбы ағашына мегзәр қамәти,
Ах дегенде шықан ағзының оты
Он сәккиз мың әлем яқты да кетди.

Иззет икрам билан тиләб жаўабы,
Тәўазығлық әйләб, бериб сәлами,
Ғамзә билән бақыб айған кәлами,
Тамам устиханым яқты да кетди.

Үстине кийгени атлас қамқады,
Башда түрме, әлде пәрән румалы,
Ашық Зийўар аны көрген заманы,
Арақ сәйлан етиб ақты да кетди.

ЙОЛ БОЛСЫН

Үлгун кийип, мәстан басып келән қыз,
Хабар берин, перийзадым, йол болсын,
Жилүә билә шийрин жаным алан қыз,
Хабар берин, перийзадым, йол болсун.

Түриңни мәнзәрәм алғур лашына,
Шәүкет ушын сүрмә шекип қашына,
Зәрли руўмал, үки тақып башына,
Хабарың бер, перийзадым, йол болсун.

Ләблериң пистәдәк, тишиң маржанды,
Көрген қайран, көрмегенге әрманды,
Хәр бир сөзиң дәртли қулға дәрманды,
Хабарың бер, перийзадым, йол болсун.

Қулақыңа тақып алтын сырғаны,
Минип көш алдында йурмел-йорғаны,
Көрән болур ақ йузиңниң қурбаны,
Хабарың бер, перийзадым, йол болсун.

Үстиңе кийгениң бәшбент падшайы,
Таўыс рәң көйлекиң гүлгүн дәрайы,
Белбәўиң түрмәдән, зерли қалайы,
Хабарың бер, перийзадым, йол болсын.

Кәлем кашын, қара көзин сузилур,
Ақ сийнәнә тилла хәйкел тизилур,
Йузинди көргенде бағрым езилур,
Хабарың бер, перийзадым, йол болсун.

Хәр сөзинде мың наз етип өлтүрмә,
Ғусса билән йуракимни толтурма,
Ақыл болсаң рәкибләрә билдүрмә,
Хабарың бер, перийзадым, йол болсун.

Мен сәни сәүмишәм елдин егәна,
Адыңны қылмадым йуртқа әшкара,
Қойдың мени әда болмас хижрана,
Хабарың бер, перийзадым, йол болсун.

Зийуар айтар биздин дәуран өтәнди,
Ғапыллықта әрман болуб кетәнди,
Сени көрип яр кумары тутанды,
Хабарың бер, перийзадым, йол болсун.

сәүдигим

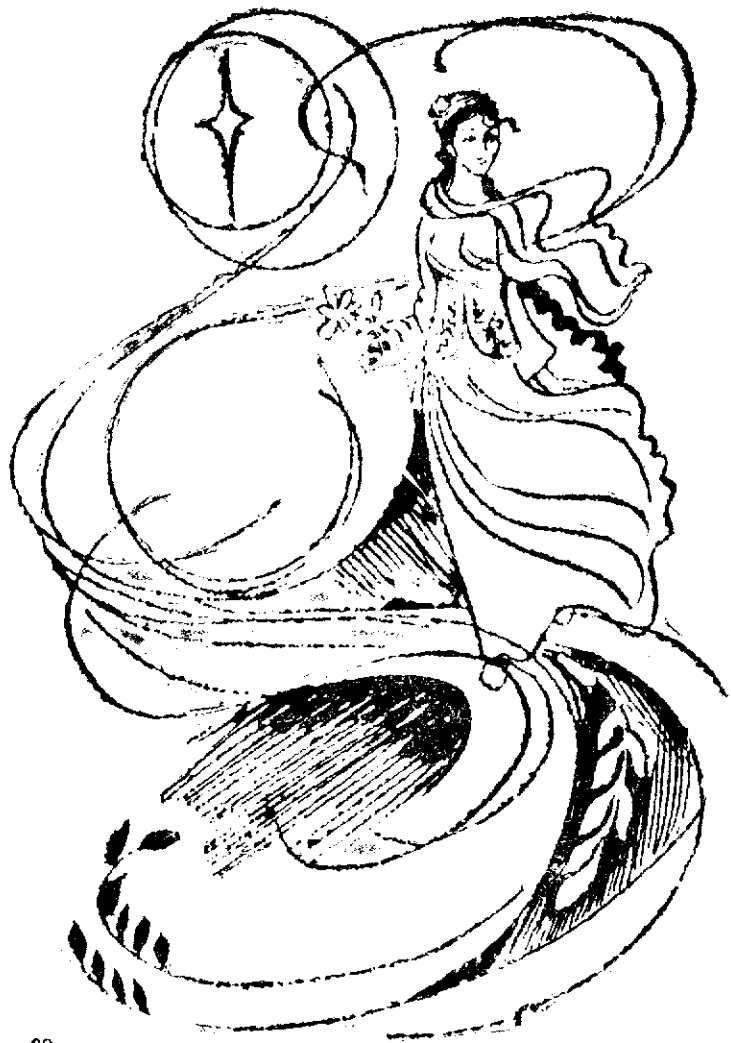
ағ ишинде қызыл гүлдек доланып,
Саллана-мәстана кәлән сәүдигим,
Әнұар шашы нәзик белге шоласып,
Саллана-саллана кәлән сәүдигим.

Ышқы зимистанын мисли яз етип,
Йуришин мысалы куба ғаз етип,
Бир қайрылып ашығына наз етип,
Арзыу-әрман билән кетән сәүдигим.

Тауыс киби жылұа менен бақарсаң,
Ашықлардың жүрек-бағрын жақарсаң,
Тилла хәйкел ақ көксинә тақарсаң,
Әл қаўсырып, қушақ ашқан сәүдигим.

Сийнемди сийненә қойсам бир заман,
Зәрре ғубар қалмас, көңилде әрман,
Шийрин жаным болсын жолыңда
қурбан—
Дегенде жаныма кәлән сәүдигим.

Таң шамалы елпең-елпең ескенде,
Көңил бәнтин ашып көңиллескенде,
Әл салысып жууап бергил десем де,
Бағырлап хәр яна баққан сәүдигим.

Пикирим сенсең жатсам-турсам, ойласам,
Бирге ҳайтыў-байрам тойлап шағласам,
Жүз көрисиң, шағлап күлип ойнасам,
Руҳымда пәрүаз еткен сәўдигим.

Әли тарқыналы, нәзик миянлым,
Хош пәҳим, хош сүүрет, писте дәҳанлым,
Зийўар айтур сенсең мениң хошғадим,
Саллана-саллана гәлән сәўдигим.

БУЛАҒА МЕНЗЕР

Әлий көңлим қайнаб ташыб,
Харлаған булаға мензер.
Дағ башынан ағса ағыш,
Сел киби ташғана мензер.

Тушса яда өткән күнлер,
Ағзымдан шыққан тутунләр,
Хорезмдә йүрән күнләр
Заўқы-тамашая мензер.

Қалдым айралық дәрдиндә,
Баш қойуб ғамның гәрдиндә,
Хәр ким өзиниң йүртында
Дәулетли султана мензер.

Айралық мәйин ишәнлар,
Иуртынан айра түшәнләр,
Дәрьядек қайнаб йошанлар,
Көңлиндә уммана мензер.

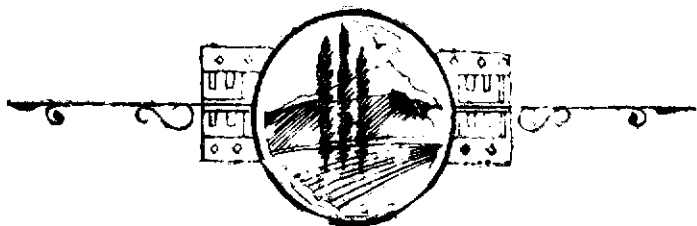
Хәр ғош йигит өз шағында
Олтурар ышқы тағында,
Бүлбил гүлниц бутағында
Беш-он күн меҳмана мензер.

Азарын шектим йырақдың,
Мурадым истәдим ҳақдин.
Өртениб дәрди фиракдин,
Йолында пәрўана мензер.

Машғул болдым дүнья билән,
Шийрин жана салдым тәбән,
Хорезмдән биргә келән
Қардашым дәрмана мензер.

Зийўар айтур тилдә барып,
Ешит, аллам, ахыў-зарым,
Хорезмниң бир хабарын
Билмәйин хайрана мензер.

ЕНДИ

алым пәлек, зулымың билән
Кылдың бизни хайран енди,
Ғафыллыҡда үмирим өтди,
Калды йүз мың хижран енди.

Казан урды гүлшан бағым,
Күкрәб шыққан йашлык шағым,
Көз алдымда булдуր сағым,
Көкирәгим әрман енди.

Елимни айтдым хәр йәнә,
Өзимни салдым хижрәнә.
Табмайын дәрдә дәрмәнә,
Болдым шу күн хайран енди.

Сыр бермәдим хәр нәмәрдә,
Гүл йүзимә түшти пәрдә,
Қаўми-қардаш яд ерләрдә,
Йүрек-бағрым бирян енди.

Йүрмә намәрд йолдаш билә,
Йүүма йүзиңни яш билә,
Өмир өтирсәң хош билә,
Ақыр соңы җайран енди.

Яры-дослар, сүриң дәўран,
Йүрәкдә қалмасун әрман,
Ақырында қыз үә жәўан,
Қылур бир күн әрман енди.

Ялан дүнья өтер-кетер,
Душман аяқында ятар,
Әжел бир күн шараб тутар,
Суд әйләмәс, гирияң енди.

Гәхи йығлап, гәхи күлдим,
Яман ишләрдән шекилдим,
Зийўар айтур, мен игилдим —
Җақдий тиләб ийман енди.

Әрман билән өмир өтип барады,
Қайғы-ғусса билән өтсә керәкти.

Уйықлап ятар, билмес таңның атқанын,
Ери нетер ҳақның аңа шатқанын,
Миннет қылар ерине бирге ятқанын,
Безеңлеп ол йерде турса керәкти.

Базы келин келер өңүрин ашып,
Ериниң буйырған ишинен қашып,
Яман қатын алып йүрмән шатасып,
Зийәрдан үәсият қалса керәкти.

ХОШ ИМДИ

(Атасына айтқаны)

Қашшақлық дүньяда ҳәрнедин яман,
Кетер олдым мәңа рухсат бер имди,
Айлаһып келгеңше болғайсыз аман,
Мехрибан мушфықым, атам, хош имди.

Бақсам ҳеш нәмә йоқ солы-сағымда,
Кабаб олдым мен пақырлық дағында,
Айра түштим, яшың еткен шағында,
Мехрибан мушфықым, рухсат бер имди.

Ғапыл олма, яд ет ҳақны субҳы-шам,
Ҳақның зикри билән болғайсаң даўам,
Тил үзре дуғала болғыл әлмудам,
Мехрибан мушфықым, рухсат бер имди.

Яшың етип, сениң өтти заманың,
Йелдек елип йүкирип өтти дәўраның,
Мәхшәр күни йолдаш болсын ийманың,
Ғамхорым, атажан, пәтия бер имди.

Кетер болды уғлың Ҳажыниязы,
Аман болса, барып қайтар шул язы,
Бәнәгә мәўит олсам, болғайсаң разы,
Кем кеўилли гедей атам, хош имди.

Сәргиздан йолыны еттим ирада,
Қудайым йеткергей мақсуд-мурада,
Уғлыңның ҳаққында болып дуғада,
Мехрибан мушфықым, қаба,м, хош имди.

Мында бир ырзаман, ата, мен сендин,
Келурмән шықмаса жаным бул тәндин,
Жан барда-қаза бар, ырза бол мендин,
Ғамхорым атажан, қоһың бер имди.

Ҳажынияз айтур, төкме көз яшың,
Сәниң бел мәдарың, көңил куўанышың,
Мәўит олсаң, ийманың болғай йолдашың,
Ғамхорым атажан, қоһың бер имди.

ҒАМ ЙЕМӘ

(Кызы Хұрзадаға айтқаны)

Мени кетти дийуп көзден яш төкип,
Бойның бурып мәлул болып ғам йемә,
Әлипдек қәддиңни яй киби бүкип
Бойның бурып, Хұрзадажан, ғам йемә.

Мен кетермен алты ай арқаға йайағ,
Игнимде қоржыным, әлгимде таяқ,
Мен кетермен, балам, енди әлўидағ,
Бойның бурып, Хұрзадажан, ғам йемә.

Көзиңдин яш төкип болмағыл мәхзун,
Ғам шекип ҳалыңны әйләмә зәбун,

Сағ олсам, иншалла келурмән бир күн,
Бойның бурып, Хұрзадажан, ғам йемә.

Мәни кетти дийүб, жаным, ағлама,
Хунабалар йутып бағрын дағлама,
Ерте турып, ата дийип йығлама,
Мен келурмән, Хұрзадажан, ғам йемә.

Ғам ғуссада олма пистә дәханым,
Лафзи жандың сүшик, шийрин зибаным,
Келурмән бар олса тенде бу жаным,
Бойның бурып, Хұрзадажан, ғам йемә.

Иншалла, көрөрмән жамалын келип,
Йүргәйсән сағ олып, ойнайып күлип,
Мен келурмән хәрне тапқаным алып,
Бойның бурып, Хұрзадажан, ғам йемә.

Кәддиңни бүкмәгил хунаба йутып,
Гүл йүзин солдырма хеш матам тутып,
Келурмән өлмәсем, әжелім йетип,
Бойның бурып, Хұрзадажан, ғам йемә.

Йығламағыл, өмириң болсын зыяда,
Қайғы шекип, қан йүтмағыл дүньяда,
Көзиңдин яш төкип, қызым Хұрзада,
Бойның бурып, мәлул болып ғам йемә.

Кетер болды атаң Хажыниязы,
Сағ олсам келурмән барып шул язы,
Бәнағә мәйит олсам, болғайсан разы,
Бойның бурып, Хұрзадажан, ғам йемә,

ҚАЛ ИМДИ

(Әжинияздың баласына айтқаны)

Йығламағыл қара көзге яш алып,
Жаным үзрә сәуер қозым, қал имди.
Мен кетәрмән дүнья ушын баш алып,
Зибан үзрә сөзлер сөзим қал имди.

Сәргиздан йүртыны қылдым ирадә,
Қудайым еткүргей мақсуд-мурада,
Ата-анаң қаққында болып дуғада,
Сәуер қозым, ағламайын қал имди.

Тәуеккәл әйләйүп қылмышам сапар,
Үмийдим көп әрүр, тапқайман зәфәр,
Қудайым сақласа йокдур хеш қатәр,
Көрер көзим, ағламайын қал имди.

Мән кетәрмән, қозым балам, йығлайып,
Әлимә сәүт алып, бағрым дағлайып,
Атаңны өртеме қозым ағлайып,
Сөзлер сөзим, ағламайын қал имди.

Сән ағласаң, қозым, көңлим бузылур,
Жисмим ота күйип, бағрым езилур,
Әвиз тәнде шийрин жаным үзкүр,
Көрпе қозым, ағламайын қал имди.

Қудайым өмириңни қылғай зыяда,
Хоры-зар етмегәй еки дүньяда,
Мән кетмишем узақ йола пияда,
Нәғмәтилла, ағламайын қал имди.

Алты айлық арқаға кетәрмән йайағ,
Игнимде хоржыным, әлимде таяқ.

Аллаға тапшырдым, уғлым, әлўидағ,
Бел мәдарым, Нәғметилла, қал имди.

Сән ерүрсән көрер көзим рәўшаны,
Бағы бостанымның таза гүлшәни,
Аллаға тапшырдым уғлым мен сәни,
Мәлул олып, ағламайын қал имди.

Көзимнің рәўшаны, жаным, әй, уғлым,
Сергизданны хәхиш еткен бу көңлим,
Иңшалла, келурмән, етмесе өлим,
Бойның бурып, ағламайын қал имди.

Сени тапшырмышам, уғлым, аллаға,
Тәкие қылып, ялбармышам қудаға,
Сән ушын кетәрмән мал деп арқаға,
Жигер-бағрым, ағламайын қал имди.

Хош аман бол, Нағметулла, бир қозым,
Көңлимнің куўанышы жигерий-бәндим.
Мунда турай десем йоктур илажым,
Қанлар йығлап, ағламайын қал имди.

Кетер сәргиздана Хажыниязы,
Аманда болғайсаң көңлим куўанышы,
Белимнің мәдары, башымның тажы,
Сәўер қозым, Нағметулла, қал имди.

НАҒМАТУЛЛАНЫҢ АТАСЫНА АЙТҚАНЫ

Бундын кетер болсаң имди сәргиздан,
Аллаярың олғай, атам, хош имди.
Көзлеримдин яш орныға ақар қан,
Мехрибаным, кабам, атам хош имди.

Сен кетерсең сергиздана бел бағлап,
Мен мунда қалурман мудамай ағлап,

Кеше-күндиз йүрек бағрымны дағлап,
Ғамхорым, атажан, кабам, хош имди.

Саларын оң болып, болғай куда яр,
Әўлия, әнбия болғай мәдәдкар,
Не бизде напақа, не—килибас бар,
Ғамхорым, атажан, кабам, хош имди.

Мен ушын ғам йеме, кабам, аман, бол,
Хәргиз ғам йемегил, сен шадыман бол,
Хәр йерде йүрсең да, ата, аман бол,
Кетсең йолың болсын, ата, хош имди.

Сен кетерсең, қалым не кешер мунда,
Сағ-саламат олғыл йүрсең хәрқанда,
Тез жетискил, йығламағыл сен анда,
Ғамхорым, атажан, кабам, хош имди.

Йокдын бизни бар әйләгән қудайым,
Бизләрни беладан сақлағай дайым,
Дийдарыңны несип еткей илаҳим,
Ғамхорым, атажан, кабам, хош имди.

Қайғы бирле кешер уғлың шеб руўзы,
Гусса бирлә зағпырандек гүл йүзи,
Бизләрни сақлағай қуданың өзи,
Ғамхорым атажан, кабам, хош имди.

Хәк таала болғай сениң ғамхорын,
Шадлық бидән йегейсең сен нәхәриң,
Қуда несийб қылғай йәне дийдарың,
Ғамхорым атажан, кабам, хош имди.

Сапарың оң болғай, Хизр йолдашың,
Аллаға тәкие қыл хәм ет саўалың,
Дуғададур Нағметулла бул уғлын,
Ғамхорым атажан, кабам, хош имди.

ӘЖИНИАЗ БЕНЕН ҚЫЗ МЕҢЕШТИҢ АЙТЫСЫ

Меңеш:

леңди айталмайды хеш ким мендей,
Мен айтаман өленди кемеңгердей.
Сақлап қойып қара өлең ырыс болама,
Айт дегенде өленди қоя бермей.
Жолбарыстың еркегі, урғашысы,
Екеуі де аң алар қарап турмай,
Өленди ашыұлансам, жеп қоярман,
Жаз бағып, гүзде сойған семіз сурдай.

Хожеке, айтып өлең арыдың ба,
Болмаса жасың жетіп қарыдың ба?
Қызымап Байтурсынның, атым Меңеш,
Хожеке, әли мени таныдың ба?

Әжинияз:

Мен өзім өлең айтып харымадым,
Ауылыңа, бір әрманым, дарымадым.
Қазақта Меңеш те көп, Дәмеш те көп,
Бурыннан көрмеген соң танымадым.

Меңеш:

Хожеке, былтыр мени көрмедің бе?
Мениң Меңеш екенім билмедің бе?
Қайтқанда теңіз жақтан бір бала мен,
Үстиме суу басында келмедің бе?

Әжинияз:

Жүзің ысық көринер бір көргендей,
Айтысып күні-түні бір жүргендей,
Былтырғы суу басында жалаңаш қыз,
Сен бе едің сынық өркеш ғарры інгендей?

Меңеш:

Астыма минген атым сур қарагер,
Сорғалап сур қарадан ағалы тер.
Моллалар көрисиўди сүннет дейди,
Хожеке, көрисейик, қолыңды бер!

Әжинияз:

Көриссек көрисейик, ау қыз бала,
Жасынды ұзақ қылсын алла таала,
Былтырғы суу басында Меңеш болсаң,
Жүрсең бе аман-есен ойнап ғана.

Меңеш:

Мен жүрмен аман-есен ойнап-күліп,
Тойларда өлең айтып, дәуран сүріп,
Аман барып, есен сау келдіңіз бе,
Ата-ана, ағайын, жұртың көріп?

Ә ж и н и я з:

Мен келдим ағайинди, журтым көрип,
Атам менен анама сәлем берип.
Ендигисин өзиң бил, арыў Меңеш,
Қолыңа бир ақ суңқар қонды келип.

М е ң е ш:

Үстине кийген тонын қызыл болсын,
Хожеке, өмир жасың узын болсын.
Енди сеннен жол болсын сорасайық,
Келипсең тойханаға, жолың болсын?

Ә ж и н и я з:

Еситтим сизди алашта бал қымбат деп,
Мен келдим бир көриўге, қандай зат деп,
Қоймады ҳеш еркиме мырза Қожбан,
Тусында ақ Меңештиң өлең айт деп.

М е ң е ш:

Мен өзим қызыл тилге журттан озған,
Келдиң бе жеңемин деп мени, жазған?
Жатып қалған жериннен сүйрелеклеп,
Сен байғусты әкепти-аў мырза Қожбан.

Ә ж и н и я з:

Айтыс деп алып келди мырза Қожбан,
Мен де сендей қыз көрсем, арқам қозған.
Болғанда сәхәр уақты қызығын көр,
Тосаңлығым бар мениң, бирден қызбан.

М е ң е ш:

Өлеңге сен де озсаң, мен де озған,
Көргенде өлеңшини арқам қозған,
Көсиліп жолым үйде жата бермей,
Келдиң бе жеңемен деп мени, жазған?

Ә ж и н и я з:

Сен де озсаң өлеңде, мен де озған,
Көргенде өлеңшини арқам қозған,
Қалай айтсаң, солай айт, ақ Меңеш қыз,
Шайтаным сескенбейди сендей қыздан.

М е ң е ш:

Өлеңге сенде озсаң, мен де озған,
Көргенде өлеңшини арқам қозған.
Хәр ақын өз шамасын билген жақсы,
Шабан ат жүйриклерден қашан озған?

Ә ж и н и я з:

Өлеңге сен де озсаң, мен де озған,
Аңлап шап, байталынды, жығылар, жазған.
Байталыңның борбайына қамшылама,
Хеш жерде барма байтал аттан озған?

М е ң е ш:

Байталым хәр бир аттан озып жүрген,
Қазақта ат жоқ буның шанына ерген,
Байталым жүйриклиги журтқа мәлим,
Хәр тойда бас бәйгини алып жүрген.

Ә ж и н и я з:

Ақ, Меңеш, бүгін таңас, енді жатпа,
Жата ғойсан байталың болар қатпа,
Байтал шауып бәйгі алмас деген сөз бар,
Атқа жарысып байталың тыртаңлатпа.

Меңеш:

Байталым хәр бир аттан озып жүрген,
Мал көрмес, бул байталды атқа берген,
Ат бийеден тууады деген сөз бар,
Асыл туқым қазақтан сыншы көрген.

Ә ж и н и я з:

Байталың айтыуыңнан жүйрік байтал,
Бизде бар гүрең айғыр, шым қара жал,
Еки қасыл шағылса, тулпар тууар,
Арғымақ айғыр сал да, баласын ал,

Меңеш:

Хожеке тилиңизди сөйлең тартып,
Сен ушын бар қазақта табын артық,
Ойдағы көде жеген арғымақтан,
Қырдағы селеу шалған жабым артық.

Ә ж и н и я з:

Жайықтың жаз гүркиреп ағысы бар,
Айғырдың асау берен тағысы бар,
Ақ Меңеш, сен билмесең мен айтайын,
Хәр айғырдың өзінше шабысы бар.

Меңеш:

Жазғы турда гүркиреп ағар Жайық,
Орыслар сол Жайыққа салар қайық,
Истесең қайым өлең қайырларсаң,
Хожеке, жөн өленди айтысайық.

Ә ж и н и я з:

Мен өзим өлең баслап айталмайман,
Өленди биреу айтса қайтармайман,
Жөн өлең, қайым өлең, не айтсаң да,
Ақ Меңеш қыз, изиңнен мен қалмайман.

Меңеш:

Ауылымның ақсақалы жомарт Қасым,
Мен сениң болаласпаң тең құрдасың,
Келбетің хан төредей келісикли,
Хожеке, жылынды айт, неде жасың?

Ә ж и н и я з:

Той болса қызыл тонды кийермисең,
Отына ашықлықтың күйермисең,
Жылым қой, жасым қырқта, арыу Меңеш,
Сен маған, жылым сорап тийемисең.

Меңеш:

Хожеке, жасың қырқта, жылың қойды,
Дүньяның қызығы тек айт бен тойды,
Мен саған тийер едим, шынын айтсам,
Биреуіге әке-шешем беріп қойды.

Ә ж и н и я з:

Не қылсын бермей сени, мал болмаса,
Ишпеге айран, жемеге нан болмаса,
Хауа енеден қалған жол, нетер дейсең,
Күйеуің алпыс жасар шал болмаса...

Меңеш:

Сур қара суў ишеди, жем бермеймен,
Минемен, қысы-жазы дем бермеймен.
Шал болса да бул Бекеш өзиме жас,
Мен оны боз баладан кем көрмеймен.

Ә ж и н и я з:

Ақ. Меңеш, несип қосқан ярындағы,
Асылған қәтебинде нарындағы,
Олай демей, ақ Меңеш, сен не дейсең,
Шал да болса, өзіңнің барындағы.

Ылайық ақ боз үйге бала екенсең,
Шал қойнында жатқаның сорындағы.
Боз баладай көргенің Бекеш болса,
Түнде байың, күндіз бір қулындағы.
Шал да болса, не илаж, құтлы болсын,
Бир есептен өзіңнің теңиңдағы...

Меңеш:

Хожеке, келмегейди керилшегің,
Боз үйде усламасың ериншегің,
Соншама паңсынасаң пәтке минип,
Барма өзи сол айтқандай келиншегің?

Ә ж и н и я з:

Жыйылып тамам тама табынша жоқ,
Мыңсан кинәз орыстың ханынша жоқ,
Елимде қатыным бар айдан арыў,
Қазақтың он қызы бир санынша жоқ.

Меңеш:

Байғус-аў, әйте-ирде жүдеп келдің,
Жоқарыдан-төменнен не гәп билдің?
Обалы жеңешемнің мойынына,
Оны таслап, қазаққа не деп келдің?

Ә ж и н и я з:

Елимнен мен қазаққа мал деп келдим,
Жоқарыдан-төменнен хәр гәп билдим,
Өзиндей аты шуўлы мырза қыздан,
Елтири сеңсең кийсем мен деп келдим.

Меңеш:

Елтири жоқ, сизге бар тери-терсек,
Бөрик тигип кийерсиз соны берсек.
Тәмегәй болар дейди молла халқы,
Елтири тон дәметер сәлем берсек.

Ә ж и н и я з:

Алдайман ол териңди берсенде мут,
Берсең де кетерімде қалар умыт,
Бермеген сорағанда елтириңди,
Өкетер келсе, орыс, ноғай, уңғыт.

Меңеш:

Хожеке, қайт елиңе жыйнасаң мал?
Қайтпасаң жеңеше ме болар обал,
Орысқа бар елтирим өзиңе жоқ,
Ишинде пышақ урда жарыла қал.

Ә ж и н и я з:

Мәмбет төре бас болып келеди қол,
Көплиги қолдың жүрсе қазылар жол,
Меңешим, қоң етинди аяйынба,
Маған десең орыстың қатыны бол.

Меңеш:

Айтысып мениң менен тиреуің ким,
Жығылсаң көп ишинде сүйеуің ким?
Қалпақбысаң, сартбысаң саудабайлы,
Аты-жөнің ким, Хожам сүйегің ким?

Ә ж и н и я з:

Бир алладан өзге жоқ сыйынарым,
Сөзімди қупламасаң қыйын халым,
Әкемнің қойған аты Әжинияз,
Сүйегім қарақалпақ, уғып алың.

Меңеш:

Қалпақ болсан, жанымсан, жат болмасаң,
Сақалына ақ енген қарт болмасаң,
Қолың жайып бизлерден не тилейсең,
Зәриулик шаруанды сен айт болмаса.

Ә ж и н и я з:

Мен тилермен, бірақта сен бермессең,
Бизлерди мүсәпир деп көзге илмессең,
Мен де бир уллы журттың ақыны едим,
Ақ Меңеш, қәдириmdi сен билмессең.

Меңеш:

Мен саған кел дедим де, келмедің бе?
Еле мен қәдириңди билмедим бе?
Хожеке, өйтип меннен не тиледің,
Мен саған тиледің де бермедим бе?

Ә ж и н и я з:

Астыма минген атым сур қара жал,
Көкирегеме бир бөлек кирди қыял,
Өзің айттың күн бурын сен тиле деп,
Ал тиледим, ақ Меңеш, қойныңа ал.

Меңеш:

Астыма минген атым сур қарагер,
Сорғалап сур қарадан ағады тер,
Хожеке, аңлап сөйле көп ишинде,
Еситсе Бекеш сениң етинди жер.

Ә ж и н и я з:

Бойыңа қара суудың питер қайың,
Шал Бекеш алған екен сениң айың,
Бекештен сен қорықсаң да, мен қорықпайман,
Минермен бир байталдың сорап майың.

Меңеш:

Питиссе түркмен-адай табысып жол,
Гүзекте жылдағыдай атланбас қол,
Талақтай жабысып бир айрылмайсаң,
Қойным түгил, мойнымнан садаға бол.

Ә ж и н и я з:

Өлеңге сен де жетик, мен де жетик,
Айтсаншы жүйрик болсаң таслап кетип,
Ерегиссем әкеңе малым берип,
Аларман ақ Меңешти тоқал етип.
Эрманың ат басыпдай, арыў Меңеш,
Алған байың аппақ шал, тиси кетик,
Сөз өзиңе келерин аңламайсан,
Мен садаған боларман сеннен нетип?

Меңеш:

Хожеке, ашыўланба ойыныма,
Қойып кет болса кинәм мойыныма.
Көңилиң соғар, қолыңнан ҳеш ис келмес,
Әйтпесе, алар едим қойыныма.

Ә ж и н и я з:

Алар болсаң ал, Меңеш, қойыныңа,
Мен салайын қолымды мойыныңа,
Көрмеген ислеринди көрсетейин,
Сен мениң шыдай алсаң ойыныма.

Меңеш:

Шыдамас жигит мениң булғауыма,
Ғеш бирин теңгермеймен шылғауыма.
Жаз бэйлап гүз жиберген кер гүрендей
Сескенбеспен бир түнги ырғауыңа.

Ә ж и н и я з:

Жаққаны бизиң елдиң жыңғыл отын,
Өзге отындай жыңғылда болмас түтин.
Көрейин бардасынды, арыў Меңеш,
Қойныңа алшы онда бир ғана түн.

Меңеш:

Аўылға бар десем де баралмассаң,
Барсаң да үй сырғына келалмассаң,
Хожеке, тойханада мақтансаң да,
Қойныма жүрек етип кире алмассаң.

Ә ж и н и я з:

Елимде айтта-тойда жүриўши едим,
Қызлар менен мен ойнап күлиўши едим,
Ақ Меңеш, сендей кербаз сулыўлардың
Тайдырып ергенегин кириўши едим.

Меңеш:

Не татлы бул дүньяда, татлы екен туз,
Биледи Меңеш десе бул киши жүз.
Хожеке сеннен мен бир сөз сорайын,
Бизлердей бар ма елинде әдеми қыз?

Ә ж и н и я з:

Ақ Меңеш, қыз ишинде сен көз ойнақ,
Сулыўдың әулийеси астырт ойда-ақ.
Қызлардың әдемиси бизиң елде,
Ғеш бири бети шубар емес, сойлақ.
Қазақта әқсак, шойдақ көп болама?
Талайын көрип қалдым усы тойда-ақ.

Дуз тартып бара қойсаң бизиң журтқа,
Астыңа атан түйе минип жайдақ,
Малсыз-пулсыз мени ал десендағы,
Алса алар тоқаллыққа, алмас бойдақ.

Меңеш:

Хожеке, мақтанасан қайдағыңа,
Жаяулап жете алмассаң жайдағыма,
Қалпаққа тоқал түсіу былай тұрсын,
Қыйсайып қарамайман бойлағыңа.
Ерте тура азаннан ел көшеди,
Көшкен күні адамның көңли өседи.
Хожеке, тағыда бір мақтанып бер,
Қызларыңыз не жейди, не ишеди?
Көшкенде қызларыңыз не минеди?
Айтта-тойда қызларың не кийеди?
Қарақалпақ деген де журт болып па?
Дегениң қарақалпақ немене еди?

Әжинияз:

Жегени майлы палау, ишкени шай,
Шай ишип, палау жесе, көңили жай,
Қолында шыны кесе, шыны шайнек,
Ишели қантлы шайды қара суұдай.
Басында жипек түрме, шайы жегде,
Қызлары бизиң елдиң мине сондай.
Қазаққа былтыр келдим, быйыл келдим,
Мен еле көргенім жоқ қызды ондай,
Көшкенде көлеңкели бар күймеси,
Көйлеги дарайыдан зер түймеси,
Шылдырлап хәйкел менен өңір моншақ,
Билезик, жүзик, сырға көп немеси.
Тал шыбықтай тауланған бели қылдай,
Төсинде тастан қатты қос мәммеси,

Кийинип хайтлап шыкса оны беси.
Хеш айланбай кетпейди көрген киши.
Көринер ишкен асы тамағынан,
Сен түйе хұрлер менен бардур бәси,
Арқадан бірли-жарым қазақ барса,
Бир көргеннен қалады ауып еси.

Меңеш:

Қосылса еки жақсы балдай болар,
Биреу тән, биреуи жандай болар,
Хожеке, мақтануыңа шеберсиң-ақ,
Жигити сизиң елдиң қандай болар?

Әжинияз:

Жигити бизиң елдиң болар қошшақ,
Белинде тилла камар, алмас пышақ,
Басында қара бөркі селкилдеген,
Пашшайы сым балағы жипек шашақ.
Мингени арғымақ ат мойны қуұдай,
Үстинде ақ баслы ер басы шошақ,
Басында гүмис жүуен, қос сийнемент,
Көйлекшениң шашағы қушақ-қушақ,
Өткерген қуйрығына алтын губба,
Жал менен кекилинде маржан моншақ,
“Қарақалпақ халық па?” деп шалжақлайсан,
Журттан озған әкеңіз бай ма сонша-ақ?
Үстинде бир тоқтылық кийимің жоқ.
Жайың жоқ мақтанғандай, қалыңа бак,
Ақ Меңеш, айтты да қой, тойды да қой,
Үйінде улада отыр қазан-ошақ.
Қарақалпақ қазақ пенен теңбе-тең журт,
Көрмей-билмей сыртынан қылма мазақ,
Қап-дорбанның жыртығын жама да отыр,
Қолыңа алып кетик қазан пышақ.

Меңеш:

Астырттан қалпақ келер жетелеген,
Хәр үйден қайыр сорап, нан тиленген.
Хожеке, елиң сондай мырза болса,
Келеди қалпақ неге тентиреген?

Ә ж и н и я з:

Жаз болса тама, табын шабады шөп,
Суў ишип суўсынына, қара нан жеп,
Хәр елдің ондай ашы болмай ма екен,
Аш қазақ биің елде оннанда көп.

Меңеш:

Астыма минген атым шубар шолақ,
Қалы бар сауырсында жолақ-жолақ,
Қазаққа тоқаллыққа қызын берип,
Шараң не мақтанғандай қалпақ шунақ.

Ә ж и н и я з:

Ақ Меңеш, даўраның сүр ойнап күлип,
Бул даўран өтер-кетер аттай желип,
Қоян жылы қазақлар жутағанда,
Астыртқа арқаланып барды бүлип.
Күн көрди қазақлардың кәтқудасы,
Аўзы түкли қулларға қызын берип,
Сонда өзіндей қыз кетти тоқаллыққа,
Қалынына бир көйлеклик бояқ берип.
Ат минип күн көрип жүр күйеуінен,
Еле де қатнасықлы барып келип,
Бул заман келме гезек, терме тезек,
Айтасаң оның несин салық қылып.

Меңеш:

Мен өзим өлең айттым он жасымнан,
Атандым ақын Меңеш жас басымнан,
Өзимнің усы тойда күйеуім бар,
Хожеке, көп сөйлемей кет қасымнан.

Ә ж и н и я з:

Қарағай қайың ағаш, терек емес,
Елиңе сыбай қондым, ерек емес,
Тусыңа қызбекен деп келип едим,
Маған да сендей қатын керек емес.

Меңеш:

Қазаққа быйыл келдің, былтыр келдің,
Қатының, балаң таслап не деп келдің,
Аўзың жап, аңлап сөйле, қарақалпақ,
Мениң қатын екенім қайдан билдің?

Ә ж и н и я з:

Сабыр ет, сөз төркинің қазбалама,
Қыз болсаң басынды шат бозбалаға,
Ақ Меңеш, аңламасам айтаман ба,
Бекеш шалдың кемпири қыз бола ма?..

Меңеш:

Хожеке, ақынсың-аў тилге епти,
Бул елде сендей миншил сыншы көпти,
Керегениң басына қыстырылған
Майды көрип бир пышық, "сасық" депти.

Ә ж и н и я з:

Ақ Меңеш, ашыўланба ойын сөзге,
Өлеңши болып жаслай түстің көзге,
Айтыстың арашасы болмас деген,

Тамашасы көп болар оның ізде.
 Ак Меңеш, өлең айтыу оңай емес,
 Бул айтыс бизиң ушын қолай емес,
 Шернияздай шер болсаң айтысарем,
 Не дәркар катын менен қуры егес,
 Артық кетсем, әпийү ет, кешир сәўлем,
 Арқаның ақ маралы арыў Меңеш.

М е н е ш:

Хожеке қайтип тилиң сынды сениң?
 Еркеклигиң есиңе келди сенин,
 Қозы сойып, батаңды мен алайын,
 Назериң қайт болмасын енди сениң.

Ә ж и н и я з:

Ак Меңеш, ашық болдым ала жаздан,
 Кем емес қызыл тилиң Шернияздан,
 Қошқардай алтын айдар ул табарсан,
 Қозы сойып, пәтия алсаң Әжинияздан.
 Ак Меңеш, толғатқаның егиз болсын,
 Хәр туўғаның бири ул, бир қыз болсын,
 Қойдай қозылап, қояндай тез-тез туўып,
 Төрт жылда туўған балаң сегиз болсын,
 Он жылда отыңның басы улға толсын,
 Өзиндей айтуарлы қызың болсын,
 Алғаның Бекеш пенен қоса ағарып,
 Өзиннің өмир жасың ұзын болсын...

М А З М У Н Ы

Халық муңын, инсан әрманын жырлаушы шайыр (Ибраһым Юсупов)	5
Көңлим мениң	14
Гүман йокты	15
Еллерим барды	18
Дәуран болмады	21
Бардур	23
Бозатау	26
Сел болады	29
Майдан ишинде	31
Айырылса	33
Қанағаннан қайырылса	35
Заман керек	37
Ели болмаса	39
Йошы болмаса	40
Болур	42
Қыз бала кәмала келсе	44
Қуба куш	47
Хәр ким қатам болур паний дүньяда	48
Хал керек	49
Кем болур	51
Қыш ақырабы яқшы ғайры елаттан	52
Қасқалдаққа бир ағары май питсе	52
Барма екен	53
Аманба?	54
Жазға метгер	55
Көринди	58
Болурмы	59
Яңлыды	61
Оян	63
Түсер	64
Бери кел	65
Ай әлип	67
Бозатаулы назалим	69

БИБЛИОТЕКА Халық аузынан жазып алған:
 Каракалпақск. Республикасының Аялберген улы Муғсаев.
 ерсиет им. Бердаха
 Инв. № 437739
 Шомарай.
 19 г

Редакторы *Яқыпбай Әжимов*
Қарап шығарғандар: *Өтебай Қарсенбаев,*
Көбейсін Ерназаров
Художниги *Исмайыл Қыдыров*
Тех. редакторы *Кеңесдай Бекниязов*
Корректоры *Арзыхан Аташева*

ИБ4727

Теріуге берілген уақты 20. х. 94 ж. Басыўға рухсат етилген уақты 15. 11. 94 ж. Қағаз форматы 70x108¹/₃₂. Газеталық қағаз. Әдебий гүрнитура. Кегль 10. Жоқары басла усулында басылды. Көлемі 3,625 б. т. 5,07 шәртли б. т. 3,10 есап б. т. Нускасы 3000. Буйыртпа М241 Бада-сы шәртнама бойынша.

„Қарақалпақстан“ баспасы, 742000. Нөкіс қаласы, Қарақалпақстан көшеси, 9.

Қарақалпақстан Республикасы баспа сөз бойынша Мәмлкетлик Комитетинин Нөкіс полиграфкомбинаты, 742000. Нөкіс қаласы, Қарақалпақстан көшеси, 9.